

Program višeosjetilnog pričanja priča u radu s djetetom s poremećajem iz spektra autizma - opis slučaja

Bešenić, Tihana

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:049824>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Primjena programa višeosjetilnog pričanja priča u radu s
djetetom s poremećajem iz spektra autizma – opis slučaja**

Tihana Bešenić

Zagreb, rujan 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Primjena programa višeosjetilnog pričanja priča u radu s
djetetom s poremećajem iz spektra autizma – opis slučaja**

Tihana Bešenić

Prof. dr.sc. Jasmina Frey Škrinjar

Prof.dr.sc. Zrinjka Stančić

Zagreb, rujan 2017.

Veliko hvala mentorici Frey – Škrinjar i komentorici Stančić na strpljivosti i praćenju kroz period odabira teme, provođenja programa te konačno pisanja diplomskog rada.

Iskreno hvala dječaku V.M. i njegovoj prekrasnoj obitelji koji su omogućili da rastem u punom smislu te riječi te koji su mi pružali nesebičnu podršku u nastajanju ovog rada.

Posebno hvala mojoj teti Mariji na pomoći s prijevodom na engleski. Na tebe sam uvijek mogla računati!

Hvala Kristini, Raheli, Ivani i Amaliji čije me društvo hrabrilo i hranilo. Studiranje bez vas bi bilo nezamislivo!

Ogromno hvala Denisu čije sam prstohvate ljubavi pronalazila baš u svemu što sam radila! Od tud sam crpila snagu i smisao.

Hvala Dominiku i Borni koji su moji najveći kritičari, ali i kroničari čitavog života.

Neopisivo hvala Mami i Tati koji su moj štiti i oslonac kroz cijeli život. Vaši savjeti su me učinili onim što jesam.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „*Primjena programa višeosjetilnog pričanja priča u radu s djetetom s poremećajem iz spektra autizma – opis slučaja*“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Tihana Bešenić

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2017.

Primjena programa višeosjetilnog pričanja priča – opis slučaja

Sažetak

Višeosjetilno pričanje priča je metoda u kojoj priča nije jednostavno predstavljena korištenjem govora i slika već cjelovitim iskustvom na razini svih naših osjetila (Grove, 2013).

U istraživanju je sudjelovao dječak (5,0 godina) s poremećajem iz spektra autizma, šesnaestero vršnjaka te dvije odgajateljice iz dječakove vrtićke skupine. Kako bi se ostvario cilj rada provedeno je istraživanje u obliku studije slučaja, a sastojalo se od kvantitativne i kvalitativne obrade prikupljenih podataka. Kvantitativnim dijelom ispitan je utjecaj programa višeosjetilnog pričanja priča na frekvenciju (učestalost) korištenja zamjenice „ja“ umjesto imena u trećem licu jednine kod spomenutog dječaka. Frekvencija korištenja zamjenice „ja“ promatrala se u odnosu na različite komunikacijske svrhe: zahtijevanje hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti; odbijanje hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti; odgovaranje na pitanje s ponuđene dvije opcije ili pitanje otvorenog tipa; pričanje o sebi te prilikom socijalnih izmjena. Potom, promatrana je frekvencija korištenja zamjenice „ja“ u odnosu na različite osobe uobičajeno prisutne u dječakovoj vrtićkoj skupini (vršnjaci, odgajateljice, asistentica) te konačno u odnosu na različite razine podrške s ciljem postizanja spontanog korištenja. Kvalitativnim dijelom istraživanja želio se dobiti uvid u perspektive odgajateljica ciljane vrtićke skupine o višeosjetilnom te općenito novim oblicima pričanja priča. Provedeno kvalitativno istraživanje koristi se i kao nadopuna evaluaciji programa višeosjetilnog pričanja priča.

Rezultati kvantitativne analize podataka ukazuju na povećanje frekvencije korištenja zamjenice „ja“ u svrhu zahtijevanja, odbijanja, odgovaranja na pitanje te pričanje o sebi. Također povećalo se spontano korištenje zamjenice „ja“. Rezultati kvalitativne analize podataka govore o doprinosima programa višeosjetilnog pričanja priča kroz učenje, interakciju s vršnjacima, ravnopravno sudjelovanje sve djece, razvoj empatije kod vršnjaka te prihvaćanje djeteta s teškoćama od strane vršnjaka tipičnog razvoja.

Ključne riječi: poremećaji iz spektra autizma, višeosjetilno pričanje priča, zamjenica „ja“

Abstract

Applying multi-sensory storytelling program – description study

Summary

Multi-sensory storytelling is an approach to storytelling in which stories are not simply told but can be experienced with all our senses (Grove, 2013).

In my research took a part a five-years old boy with an autism spectrum disorder, sixteen the same old kids and two educators from boy`s kindergarten group. To reach the goal of this study I implemented the research as case study which included quantitative and qualitative processing of collected data. The quantitative part of the research included research of influence of multi-sensory storytelling program by frequently using pronoun “I” instead of name in third part of singular at boy with autism spectrum disorder. The goal was to find out the frequency of using pronoun “I” in different communications’ purposes as: asking for a food, for a toy, for attention or activity; refusing food, toy, attention or activity; answering on question with offered two options or open type; telling about himself and during social exchanges. Furthermore I researched the frequency of using pronoun “I” regarding to different persons who are normally part of boy’s kindergarten group (other children, educators, assistant) and finally, in relation to different levels of support with end aim to spontaneous using pronoun “I”. The qualitative part of research aimed to make a picture of perspective of kindergarten group educators regarding to multi-sensory storytelling and others new methods of telling stories. Because of this, it is supplement to the evaluation of multi-sensory storytelling program.

Results of the quantitative results processing show increasing frequency of use pronoun “I” in purpose of demand, rejection, answering on questions and telling stories about himself. Increasing of using pronoun “I” is established at spontaneous using. Results of the qualitative data analyses show contribution of multi-sensory storytelling program through learning process, equally participation of all children, development of empathy at other kindergarten group children and accepting child with disabilities from the other children.

Key words: *autism spectrum disorder, multi-sensory storytelling, pronoun “I”*

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Poremećaji iz spektra autizma	1
1.2.	Tradicionalno pričanje priča	2
1.3.	Višeosjetilno pričanje priča	3
2.	CILJEVI ISTRAŽIVANJA	6
3.	METODE ISTRAŽIVANJA	8
3.1.	Sudionici	8
3.2.	Opis varijabli	11
3.3.	Metoda prikupljanja podataka	11
3.4.	Metode obrade podataka	13
4.	PROVEDBA ISTRAŽIVANJA	14
4.1.	Priprema višeosjetilnih priča	14
4.1.1.	Predviđen tijek višeosjetilne priče „Teletabisi kažu ja“	17
4.1.2.	Predviđen tijek višeosjetilne priče „Ja sam mali Pocoyo“	19
4.2.	Provedba programa	21
5.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	23
5.1.	Korištenje zamjenice „ja“ u različite komunikacijske svrhe	26
5.2.	Korištenje zamjenice „ja“ s različitim osobama	31
5.3.	Korištenje zamjenice „ja“ s različitim razinama podrške	34
5.4.	Rezultati kvalitativne analize	36
6.8.3.	Tablica tematskih područja i interpretacija nalaza kvalitativne analize	38
7.	POVEZIVANJE KLJUČNIH NALAZA ISTRAŽIVANJA	40
8.	ZAKLJUČAK	42
9.	LITERATURA:	43
10.	PRILOZI	46
	Prilog 1. Lista označavanja – zamjenica „ja“	46
	Prilog 2. Informativni letak za roditelje	48
	Prilog 3. Tekst višeosjetilne priče <i>Teletabisi kažu „ja“</i>	50
	Prilog 4. Tekst višeosjetilne priče <i>Ja sam mali Pocoyo</i>	52
	Prilog 5. Bilješke provedbe programa	53

1. UVOD

1.1. Poremećaji iz spektra autizma

Prema trenutno važećem petom izdanju *Dijagnostičkog i statističkog priručnika mentalnih poremećaja (DSM – V)*, poremećaji iz spektra autizma referiraju se na širok spektar neurorazvojnih poremećaja koji se prikazuju kroz teškoće u socijalnoj komunikaciji i interakciji te ograničene, ponavljajuće obrasce ponašanja, interesa ili aktivnosti. Teškoće u navedenim područjima moraju biti uočljive već u ranom razvojnem periodu te uzrokovati klinički značajne teškoće u socijalnim, okupacijskim ili drugim važnim područjima funkcioniranja te koje ne mogu biti objašnjene postojećim intelektualnim ili razvojnim teškoćama djeteta (American Psychiatric Association, 2013).

U literaturi se može pronaći i naziv pervazivni razvojni poremećaj gdje pervazivni dolazi od latinske riječi *perveadere* što se može prevesti kao prožimanje. Upravo je obilježje poremećaja iz spektra autizma da zahvaćaju i prožimaju veći broj razvojnih područja te na različite načine i u različitoj mjeri utječu na njih što, u konačnici, dovodi do velike raznolikosti razvojnih profila i ishoda (Cepanec i sur., 2015). Kao osnovni simptomi poremećaja iz spektra autizma, navode se nedostatak emocionalnih odgovora prema ljudima i stvarima, nedostatak verbalne i neverbalne komunikacije, bizarnosti u ponašanju i stereotipije (Bujas Petković i sur., 2010).

Kroz povijest se smatralo kako su poremećaji iz spektra autizma relativno rijetki, no novije studije pokazuju kako tome nije tako. Naime, prevalencija poremećaja iz spektra autizma je otprilike 1% unutar opće populacije (Kogan i sur., 2007, American Psychiatric Association, 2013).

Budući da još uvijek ne postoje određeni biomedicinski markeri za pouzdano dijagnosticiranje poremećaja iz spektra autizma, dijagnoza se postavlja na temelju opserviranih ili opisanih ponašanja (Wetherby i Prizant, 2007). Ipak, razvijaju se novi dijagnostički pristupi kojima se omogućuje rano dijagnosticiranje, ukoliko je moguće još u ranom predškolskom periodu odnosno prije navršene treće godine života djeteta. Upravo se ranim dijagnosticiranjem omogućuje pružanje rane intervencije za djecu s poremećajima iz spektra autizma te njihovo integriranje u redovne dječje vrtiće (Cepanec i sur., 2015).

Kako bi djeca s poremećajem iz spektra autizma u procesu odgoja i obrazovanja bila produktivna i responzivna, važno je za njih osigurati okolinu koja je jasno strukturirana, a metode koje se koriste u radu trebaju biti prilagođene načinu učenja djece s autizmom koji su prirodni bihevioralisti te pretežno vizualno orijentirani tipovi (Nikopoulos i Keenan, 2006).

1.2. Tradicionalno pričanje priča

Pričanje priča kao dio ljudske kulture predstavlja vitalan sastojak ljudskog iskustva (Park, 2017). Ne začuđuje ni činjenica da je upravo pričanje priča važan pedagoški alat koji pospješuje razvoj komunikacije, suradnje i kreativnosti između djece međusobno, ali i između stručnjaka i djece (Di Fuccio i sur., 2016). Pričanje priča važan je alat koji gradi dječje stavove u smjeru prihvaćanja različitosti te je zabavan način za poticanje na učenje i stjecanje znanja. Pričanje priča ruši kulturalne barijere gradeći mostove razumijevanja različitosti (Lenox, 2000). Kao što je ranije spomenuto, priče su dio kulture te često sadrže kulturološke vrijednosti koje starije generacije prenose na mlađe. One mogu poticati jezik i komunikaciju općenito. Potiču maštu i empatiju prezentiranjem različitih svjetova. Važno je da osobe sa senzornim (Park, 2017), intelektualnim i drugim teškoćama ne budu zakinute za to iskustvo (Ware, 1994, prema Penne i sur., 2012). Važno je imati na umu da su literatura i priče korisne i važne čak i onda kada osobe ne znaju čitati, pisati, govoriti pa i kada imaju poteškoće u razumijevanju verbalno prezentiranih sadržaja (Lacey, 2006, prema Penne, 2012).

Odgajatelji u dječjim vrtićima svakodnevno organiziraju aktivnosti pričanja priča. Budući da se pričanjem priča razvijaju razne vještine, potrebno je kreirati ove aktivnosti na način da dijete nije tek pasivan slušač već aktivan sudionik. Dijete aktivno sudjeluje promatrajući slike ili tekst koji odgajatelj čita, a kasnije se uključuje i u raspravu o pročitanome odnosno slušanome. Navedeni način pristupa čitanju naziva se dijaloško ili razgovorno čitanje te se njima postupno obogaćuju djetetovi odgovori te potiče što samostalnije opisivanje slušanoga ili viđenoga. Zadaća odgajatelja nije samo pričanje priča i učenje kroz iste već i motivirati djecu da se uključe u proces pričanja priča te općenito počnu zanimati za pisani ili slušani tekst (Klapčić, 2009).

Procesom inkluzije sve više djece s teškoćama u razvoju pohađa redovne vrtiće te postoji izrazita potreba za prezentiranjem sadržaja učenja ili čitanja kroz medije koji su dostupni svoj djeci. Pričanje priča, iako odavno prisutno u kulturi diljem svijeta, treba nadograđivati i

obogaćivati novim sadržajima koji olakšavaju učenje i pamćenje svakog pojedinog djeteta, pa tako i djeteta s teškoćama u razvoju (Park, 2017).

1.3. Višeosjetilno pričanje priča

Kod osoba s intelektualnim i drugim teškoćama pa tako i poremećajem iz spektra autizma, učenje je otežano zbog teškoća u kognitivnim funkcijama kao što su pamćenje i pažnja. Nadalje oni imaju i poteškoće u prizivanju u pamćenje onoga što su prethodno radili ili vježbali. Upravo zbog toga, u radu s ovim osobama, potrebno je razmišljati o drugačijim načinima predstavljanja materijala za učenje. Navedena ograničenja zahtijevaju adekvatne odgovore stručnjaka u području odgoja, obrazovanja i rehabilitacije kako bi djeca i osobe s razvojnim teškoćama bili u mogućnosti iskusiti više razine interesa i motivacije za dane aktivnosti što će posljedično dovesti do boljih rezultata u pamćenju i učenju (Matos i sur., 2015).

Tradicionalni didaktički pristupi i aktivnosti, u koje se ubraja aktivnost čitanja, ponajviše stimuliraju dva osjetila, auditivno i vizualno (Farias, 2003, prema Matos i sur., 2015). No, kako bi što bolje poticali učenje djece s najrazličitijim pa i višestrukim teškoćama, važno je uključiti i ostala osjetila. Vjeruje se kako će se dodavanjem senzornih iskustava u proces učenja pospešiti pamćenje, a posljedično i učenje (Matos i sur., 2015). Naš cilj trebao bi biti zadržavanje svih dobrobiti koje tradicionalo pričanje priča ima (Zhou i sur., 2004).

Cilj višeosjetilnog sadržaja je učiniti da sudionici osjećaju vlastitu prisutnost te da se stimuliraju sva njihova osjetila i to u različite svrhe (Gallace i sur., 2012, prema Matos i sur., 2015). Općenito, informacije primamo kroz pet osjetila: okus, sluh, vid, njuh i dodir. Kod svake osobe događa se drugačija reakcija podraživanjem pojedinog osjetila, a kod osoba s intelektualnim teškoćama razlika između primljenih stimulusa postaje još i raznolikija (Maria, 2013, prema Matos i sur., 2015). Upravo se metoda višeosjetilnog pričanja priča, temelji na ranije navedenim prediktorima uspješnog učenja djece s najrazličitijim teškoćama. Višeosjetilno pričanje priča (eng. multi – sensory storytelling) metoda je u kojoj priča nije jednostavno predstavljena korištenjem govora i slika već cjelovitim iskustvom koje se prožima kroz sva naša osjetila. Višeosjetilne priče su one kroz koje sudionici aktivno gledaju, slušaju, doživljavaju okusne i mirisne senzacije kako bi u potpunosti mogli osjetiti i iskusiti priču (Grove, 2013). Sam čin pričanja priče, uz svoju klasičnu oralnu komponentu,

nadograđuje se korištenjem materijala koji primjerice stimuliraju osjet težine, temperature, mirisa, zvuka (Preece i Yu Zhao 2015). Kao što je istaknuto višeosjetilno pričanje priča pokazuje sličnosti s već postojećim metodama poput bazalne stimulacije, snoezelena te senzorne integracije budući da koriste senzornu stimulaciju. Ipak, pruža djeci i osobama s različitim mogućnostima, ali i ograničenjima da u potpunosti uživaju u aktivnosti pričanja priča (Boer i Wikkerman, 2008). Sadržaj i prezentacija priče mora uzeti u obzir individualne kapacitete osobe ili grupe s kojom se provodi. Kroz prezentiranje priče uobičajeno je korištenje objekata za privlačenje pažnje te motiviranje za sudjelovanje. Također, priče moraju biti planirane na način da potiču razumijevanje osoba s razvojnim teškoćama. Upravo, višeosjetilni kontekst pruža ovim osobama mogućnost kontroliranja okoline te predviđanja sljedećih događaja na način da su aktivno uključene u kreiranje i pričanje priče. Ova je metoda poučavanja nadasve ugodna aktivnost namijenjena djeci i odraslima s raznim teškoćama kao npr. teškoćama učenja, intelektualnim teškoćama, poremećajem pažnje i koncentracije, poremećajem iz spektra autizma i ostalih (Boer i Wikkerman, 2008, prema Preece and Yu Zhao, 2015).

Iako postoje malobrojna istraživanja o učinkovitosti korištenja ove metode, objavljeni su radovi u kojima su istaknuti njezini pozitivni učinci. Navodi se kako ono može pospješiti razumijevanje stručnjaka o sposobnostima i preferencijama djece s teškoćama što je osobito važno prilikom kreiranja svrsishodnih aktivnosti (Ten Brug i sur., 2013), kroz višeosjetilno pričanje proširuje se rječnik (Hettiarachchi i Ranaweera, 2013), razvija se socijalna interakcija djece (Matos i sur., 2015), prevladavaju se strahovi poput onih od liječnika ili frizera (Preece i Yu Zhao, 2015) i još mnogo toga, ovisno o potrebama djeteta ili odrasle osobe s kojom se priča kreira.

Matos i sur., (2015). izvještavaju o istraživanju u kojem se pokušalo definirati na koji način višeosjetilni kontekst utječe na pamćenje i motivaciju odraslih osoba s intelektualnim teškoćama unutar procesa učenja. U tu je svrhu izabrano 19 osoba, članova organizacije *Centre of Occupational Activities*. Osmišljena je priča pod nazivom „*Fruit story*“ (hrv. Priča o voću) kojom se sudionike planiralo podučiti o voću, ali i zdravim prehrambenim navikama. Priča je pripremljena tradicionalno koristeći auditivne i vizualne podražaje, ali i višeosjetilno uključujući video – snimke, mirise, taktilne senzacije i okuse. Rezultati su pokazali kako su višeosjetilnim pričanjem izazvane pozitivne interakcije između sudionika te kako su se prisjećali više detalja iz priče što je i provjereno osmišljenim setom pitanja. Pokušalo se opisati kako pojedina senzorna senzacija utječe na sudionike. Tako je uočeno kako su

sudionici primijetili ugodne mirise voća, ali ih tek jedan sudionik komentira. Taktilna senzacija na koži povećala je pažnju i interakciju između sudionika, a audio – vizualna prezentacija izazvala je očigledne reakcije (smijeh i razgovor između sudionika). Općenito, kroz ovo se istraživanje pokazalo kako su postignuti bolji rezultati kada je priča prezentirana kroz višesjetilni kontekst. Točnost odgovora na postavljena pitanja povećala se s 49% koliko su postizali nakon tradicionalnog pričanja priča na čak 69% točnih odgovora po završetku programa višesjetilnog pričanja priča. Sudionici su više komentirali i međusobno komunicirali te se ono što su naučili dulje zadržavalo u pamćenju. Autori ovog istraživanja promiču ideju o većoj usmjerenosti na učinke pojedinih senzornih senzacija na motivaciju, učenje i pamćenje osoba s intelektualnim teškoćama

Zanimljivi su rezultati istraživanja koje je provedeno s osobama starije životne dobi oboljelima od Alzheimerove demencije. U njihove općenite terapije prilikom smještaja u instituciju za brigu o starijim osobama, uveden je i program višesjetilnog vježbanja koji je u svojoj prvoj fazi uključivao i pričanje priče te imaginaciju u kombinaciji s vježbama zagrijavanja te laganom glazbom. Pokazalo se kako je program pozitivno djelovao na ponašanje i raspoloženje osoba, ali i sudjelovanje u fizičkim aktivnostima (Heyn, 2003). Nije pronađeno istraživanje koje se bavi učincima višesjetilnog pričanja priča kod djece predškolske dobi, ali se pretpostavlja kako višesjetilni kontekst doprinosi učenju i pamćenju i ove populacije što će biti detaljnije istraženo kroz ovaj rad.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u učinkovitost provođenja desetotjednog programa višeosjetilnog pričanja priča u redovnom vrtićkom okruženju te evaluirati doprinos programa u odnosu na korištenje osobne zamjenice u prvom licu jednine („ja“) umjesto vlastitog imena¹ kod dječaka s poremećajem iz spektra autizma.

Cilj (1) ovog istraživanja je ispitati učinkovitost programa višeosjetilnog pričanja priča na korištenje zamjenice „ja“ prilikom zahtijevanja hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti.

Hipoteza (1)

Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom zahtijevanja hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Cilj (2) ovog istraživanja je ispitati učinkovitost programa višeosjetilnog pričanja priča na korištenje zamjenice „ja“ prilikom odbijanja hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti.

Hipoteza (2)

Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom odbijanja hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Cilj (3) ovog istraživanja je ispitati učinkovitost programa višeosjetilnog pričanja priča na korištenje zamjenice „ja“ prilikom odgovaranja na pitanja.

Hipoteza (3)

Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom odgovaranja na pitanja nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Cilj (4) ovog istraživanja je ispitati učinkovitost programa višeosjetilnog pričanja priča na korištenje zamjenice „ja“ kada priča o sebi.

¹ Zamjenicu „ja“ uobičajeno koriste djeca od treće godine života (Ivić i sur., 2003), dok je djeca s poremećajem iz spektra autizma značajno učestalije zamjenjuju nekom drugom zamjenicom kao što je, primjerice, zamjenica „ti“ (Cheng, 2012).

Hipoteza (4)

Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ kada priča o sebi nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Cilj (5) ovog istraživanja je ispitati učinkovitost programa višeosjetilnog pričanja priča na korištenje zamjenice „ja“ prilikom socijalnih izmjena.

Hipoteza (5)

Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom socijalnih izmjena (npr. Marko pa ja) nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Cilj (6) ovog istraživanja je ispitati učinkovitost programa višeosjetilnog pričanja priča na korištenje zamjenice „ja“ u odnosu na različite osobe (vršnjaci, odgajateljice, asistentica).

Hipoteza (6)

Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ s različitim osobama (vršnjaci, odgajateljice, asistentica) nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Cilj (7) ovog istraživanja je ispitati učinkovitost programa višeosjetilnog pričanja priča na spontano korištenje zamjenice „ja“ u redovnom vrtićkom okruženju.

Hipoteza (7)

Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će spontano koristiti zamjenicu „ja“ nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

3. METODE ISTRAŽIVANJA

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovao dječak (5,0 godina) koji će se u daljnjem tekstu nazivati Marko². Marku je u srpnju 2015. godine učinjena dijagnostika pri Centru za rehabilitaciju Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta. U procjeni je korišten ADOS – dijagnostički mjerni instrument za procjenu poremećaja iz autističnog spektra te PDD skala za roditelje. U zaključku i preporuci mišljenja stoji kako dječak ima teškoće socijalne komunikacije te se preporuča nastavak polaska redovnog dječjeg vrtića uz podršku pomagača (Kabinet za ranu komunikaciju Centra za rehabilitaciju Edukacijsko- rehabilitacijskog fakulteta, u dobi od 3,3 godina). Iduće 2016. godine Marku je postavljena dijagnoza *smetnje u jezično – govornom razvoju i smetnje u senzornoj integraciji, odstupanja u komunikaciji, pozornosti i organizaciji ponašanja* (Klinika za dječje bolesti Zagreb, u dobi od 4,0 godina). Prema mišljenju stručnog tima dječjeg vrtića u koji je Marko uključen, vidljive su teškoće socijalne komunikacije uz prosječan opći psihomotorni razvoj.

Marko je rođen kao prvo i jedino dijete u cjelovitoj obitelji međusobno skladnih i podržavajućih odnosa. Roditelji su brižni, zainteresirani i posvećeni odgoju dječaka. Učestalo se informiraju te savjetuju sa stručnjacima, a sve u cilju primjerenog i dosljednog poticanja dječaka na svim razvojnim područjima (govor, komunikacija, igra, motorika...). Marko stanuje u prostranom obiteljskom stanu zajedno sa svojim roditeljima. Ima vlastitu sobu koja odgovara njegovim potrebama. Marko je uključen u sve važne obiteljske događaje te, uz podršku roditelja, sudjeluje u dnevnim aktivnostima u kući (pospremanje igraćaka, kuhanje ručka, stavljanje odjeće u perilicu rublja i dr.). Zajedno s roditeljima Marko se uključuje u aktivnosti u blizini mjesta stanovanja (šetnja, odlazak u park, odlazak u knjižnicu, posjete susjedima i dr.).

Marko je uključen u redovnu vrtićku skupinu uz individualizirani pristup te povremenu podršku trećeg odgajatelja i osobnog asistenta. Treći odgajatelj je podrška dječaku od listopada 2015. pa do lipnja 2016. te ponovno od svibnja 2017. pa do kraja lipnja 2017. godine. Osobni asistent neprekinuto je podrška dječaku od studenog 2015. godine. Unutar dječjeg vrtića, Marko je uključen u Sportsku učilicu koju pohađa jednom tjedno uz podršku

² Ime je izmišljeno za potrebe ovog rada te nije povezano sa stvarnim imenom dječaka.

osobnog asistenta. Tekuće odgojno obrazovne godine (2016/ 2017), Marko je uključen u edukacijsko – rehabilitacijski program u Kabinetu za poremećaje iz spektra autizma u Centru za rehabilitaciju Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta (jednom tjedno po 1sat) , senzornu stimulaciju u Klinici za dječje bolesti Zagreb (jednom tjedno po 45 minuta; zaključno s 1. svibnjem 2017.), senzornu stimulaciju pri Centru za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj (jednom tjedno po 45 minuta,) te floortime terapiju (jednom u dva tjedna po sat vremena, od 1. svibnja 2017.) u Udruzi roditelja djece s posebnim potrebama – „Put u život“. Od travnja 2017. godine Marko svakodnevno uzima *Esprico suspenziju* namijenjenu poboljšanju pažnje i koncentracije djece starije od pet godina (<https://www.eljekarna.hr/esprico-suspenzija-30x4ml.html>).

Marko komunicira korištenjem pojedinačnih riječi ili jednostavnijih rečenica složenih od dvije riječi (primjerice „Idemo skupinu.“), a uz poticaj i korištenjem tri ili više riječi (primjerice „Išao bi dvorište.“). U govoru su prisutne eholalije koje Marko povezuje uz konkretno mjesto ili aktivnost. Primjerice, prilikom igre u pijesku, ponavlja „Ne bacati pijesak. Radi kolače“. Koristi i pokaznu gestu što je najizraženije prilikom postavljanja pitanja „Kamo bi išao?“ na koje odgovara „Tamo“ uz korištenje pokazne geste. Uz navedeno, dječak spremno odgovara na pitanja od dvije opcije (npr. „Želiš li sladoled od vanilije ili čokolade?“) te na poneka pitanja otvorenog tipa uz slikovnu podršku (primjerice ukoliko mu se prikaže slika nogometne lopte te upita „Kakva je ovo lopta?“). Odgovori se uglavnom sastoje od jedne riječi osim u slučaju odbijanja kada koristi frazu „Ne želim.“. Markova komunikacija usko je povezana s njegovim interesima gdje u situacijama kada je visoko motiviran (hranom, nekom zabavnom aktivnošću...) spremnije, gramatički točnije te znatno bogatije odgovara na komunikacijske zahtjeve. Komunicira ponajviše s odraslim osobama, a uz poticaj i s vršnjacima. Komunikacija je češće imperativna (kada zahtijeva hranu, piće, aktivnost ili pažnju), a manje deklarativna (kada dijeli pažnju). Marko se uključuje u neke stereotipne aktivnosti (primjerice vozi autić lijevo – desno po rubu ormarića, otvara i zatvara poklopac od plastične kutije i sl.). Kontakt očima nešto je oskudniji s obzirom na dob. Na ime se ne odaziva sustavno. U situacijama kada je prevelika zasićenost u prostoru (buka) ili kada je posebno orijentiran na neku aktivnost ili igračku, ne odaziva se na ime.

Spontana igra s vršnjacima pretežno je paralelna, ne dijeli pažnju s vršnjacima za vrijeme igre. Uz poticaj sudjeluje u zajedničkoj igri s vršnjacima, primjerice slaganje tornja od kockica ili igra memori sa slikama Teletabisa. Spontano ne prilazi vršnjacima. Potreban je poticaj kako bi nešto tražio od vršnjaka (primjerice ljuljačku ili bicikl) pa čak i u situacijama

kada je visoko motiviran. Samostalna igra postaje primjerenija dobi (npr. spontano pravi patkicu od pijeska koristeći plastični kalup, podiže slušalicu te je stavlja na uho). Marko pozitivno reagira na igru i općenito rad u manjoj skupini djece (do 4 – 5 djece), u velikoj skupini postaje nemiran te želi pobjeći. Povremeno se osamljuje, traži mirnija mjesta s manje djece. Na prevelike zahtjeve ili u situacijama kada je prestimuliran, Marko grize tkaninu, gumbe ili rub krevetića. U situacijama kada je ljut, grčevito pritiska svoje tijelo, a povremeno i svoju glavu uz glavu druge osobe.

Markova pažnja je kratkotrajna, učestalo mijenja aktivnosti u toku dana. Kada je visoko motiviran, dugo vremena se zadržava na jednoj aktivnosti (primjerice bojanje vodenim bojama). U tim situacijama je moguće da postane hiperproduktivan (primjerice, oboji desetak ili više papira vodenim bojama).

Marko samostalno oblači i svlači hlače, jakne, veste, čarape i donje rublje a uz podršku pozicioniranjem oblači majicu. Patentni zatvarač samostalno otvara, a zatvara kada je na pola zatvoren. Odjeću je potrebno prethodno pravilno namjestiti kako bi je dječak samostalno obukao. Uz pozicioniranje, a povremeno i pokazivanje pronalazi svoje cipele ili papuče. Samostalno izuva i obuva cipele na čičak ili s metalnim zatvaračem te papuče na čičak.

Marko samostalno pije iz čaše ili šalice te samostalno i uredno jede. Protestira na određenu hranu, uglavnom onu u kojoj je pomiješano više sastojaka. Ponekad, kako bi odbio hranu, gurne tanjur na pod te se ljuti. Kada jede čini to sastojak po sastojak. Samostalno odnosi hranu na kolica kada obrok završi.

Dječak je usvojio toalet trening u dobi od 4,3 godine. Nesustavno traži toalet. Pere ruke uz verbalnu podršku, u suprotnom preskoči poneki korak. Samostalno obriše ruke te baci papir u koš za smeće.

Osim Marka, u istraživanju je sudjelovalo još ukupno šesnaestero vršnjaka (kronološka dob 4,5 – 5 godina) iz Markove matične vrtičke skupine. Sudjelovali su svi oni vršnjaci čiji su roditelji dali pisanu suglasnost za sudjelovanje u istraživanju, a dio su Markove vrtičke skupine te redovno pohađaju dječji vrtić.

U istraživanju su sudjelovale i dvije odgajateljice iz Markove matične vrtičke skupine. Odgajateljice su odabrane u istraživanje korištenjem namjernog uzorka ispitanika koji se uobičajeno koristi u kvalitativnim istraživanjima te je orijentiran na pronalaženje i

uključivanje u istraživanje onih ispitanika koji su najinformativniji te imaju veliko iskustvo s predmetom koji se želi istražiti (Milles i Huberman, 1994).

3.2. Opis varijabli

Učinak programa višeosjetilnog pričanja priča praćen je mjerenjem frekvencije odnosno učestalosti javljanja varijabli koje uključuju:

- 1) Korištenje zamjenice „ja“ umjesto vlastitog imena u svrhu zahtijevanja, odbijanja, odgovaranja na pitanje, pričanja o sebi te prilikom socijalnih izmjena.
- 2) Korištenje zamjenice „ja“ umjesto vlastitog imena s različitim osobama koje su većinom prisutne u vrtićkom okruženju (vršnjaci, odgajateljice, asistentica).
- 3) Korištenje zamjenice „ja“ umjesto vlastitog imena s različitom razinom podrške odnosno bez podrške.

Varijable su identificirane sukladno važnim područjima komunikacije za dječaka, a koja su uvrštena u, za potrebe ovog istraživanja, kreiranu listu označavanja koja se nalazi u **Prilogu 1**. Navedena područja predstavljaju zavisne varijable istraživanja.

Nezavisna varijabla istraživanja bilo je provođenje programa višeosjetilnog pričanja priča, a što je detaljnije opisano u poglavlju **4 Provedba istraživanja**.

Kontrola u istraživanju je ostvarena na način da je istraživačica bila jedina provoditeljica programa višeosjetilnog pričanja priča s ciljem utjecaja istog na ranije opisane zavisne varijable.

3.3. Metoda prikupljanja podataka

U ovom je istraživanju provedeno mjerenje prije te neposredno nakon završetka desetotjednog programa višeosjetilnog pričanja priča. U obje točke mjerenja (inicijalno i finalno), korištena je lista označavanja kreirana za potrebe ovog istraživanja, a čiji se primjer nalazi u **Prilogu 1**. U listu označavanja su tijekom 3 sata u toku jednog dana Markovog boravka u vrtiću bilježene sljedeće varijable: *korištenje zamjenice „ja“ prilikom ZAHTIJEVANJA hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti; korištenje zamjenice „ja“ prilikom ODBIJANJA hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti; korištenje zamjenice „ja“ prilikom ODGOVARANJA NA PITANJE; korištenje zamjenice „ja“ kada PRIČA O SEBI; korištenja zamjenice „ja“ prilikom SOCIJALNIH IZMJENA; korištenje zamjenice „ja“ s RAZLIČITIM OSOBAMA (vršnjaci,*

odgajateljice, asistentica) te korištenje zamjenice „ja“ s RAZLIČITOM RAZINOM PODRŠKE (verbalno modeliranje, slikovna podrška) odnosno BEZ PODRŠKE.

Nakon pet tjedana provođenja programa višeosjetilnog pričanja priča proveden je polustrukturirani intervju s dvije odgajateljice dječakove matične vrtićke skupine kako bi se dobio uvid u njihove perspektive o višeosjetilnom pričanju priča te općenito novim načinima pričanja priča.

Polustrukturirani intervjui s odgajateljicama planirani su i prije samog provođenja intervjua. Pripreme su uključivale proučavanje literature te sastavljanje teorijskog koncepta istraživanja, definiranje cilja istraživanja i istraživačkih pitanja, prilagođavanje protokola za bilježenje dojмова te sporazuma istraživača i sudionika te konačno planiranje provedbe intervjua sastavljanjem pitanja za intervjue te dogovorom mjesta i vremena u kojem će se intervjui provoditi.

Istraživanje je provedeno u dva susreta, po jedan susret sa svakom pojedinom odgajateljicom. Sa svakom je odgajateljicom dogovoreno kako će se intervju provoditi nakon završetka redovnog radnog vremena jutarnje smjene (nešto prije 13 sati), u prostoru dječjeg vrtića u kojem su zaposlene.

Za potrebe provođenja kvalitativnog istraživanja, oblikovana su sljedeća pitanja za intervju:

- 1.** Možete li objasniti tko su djeca s poremećajem iz spektra autizma?
- 2.** Možete li kratko opisati svoje iskustvo u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma?
- 3.** Kakvo je Vaše prethodno iskustvo o sudjelovanju dječaka s poremećajem iz spektra autizma u aktivnosti pričanja priča? Kratko opišite.
- 4.** Smatrate li da je moguće dodatno pospješiti sudjelovanje dječaka s poremećajem iz spektra autizma u aktivnosti pričanja priča?
- 5.** Na koji način pripremate aktivnost pričanja priča?
- 6.** Koliko je za Vas važna aktivnost pričanja priča? Kratko objasnite.
- 7.** Što mislite da li bi sva djeca trebala podjednako sudjelovati u aktivnosti pričanja priča?
- 8.** Što za Vas znači pojam višeosjetilnog pričanja priča?

9. Gdje prepoznajete doprinos u funkcioniranju djeteta unutar skupine nakon provođenja dijela programa višeosjetilnog pričanja priča?
10. Smatrate li da je potrebno uvoditi nove metode pričanja priča u dječje vrtiće te, ako da, koje bi to bile?

Za potrebe ovog rada su izdvojeni odgovori na posljednja tri pitanja te su isti detaljnije opisani u **Poglavlju 5.4. Rezultati kvalitativne analize.**

3.4. Metode obrade podataka

Podaci su obrađeni kvantitativno i kvalitativno. Kvantitativni podaci obrađeni su programom Microsoft Excel 2007 te prikazani pripadajućim grafikonima. Kvalitativna analiza podataka izvršena je tematskom analizom, konkretnije tematskom realističnom metodom dok je ovisno o razini na kojoj su prepoznate teme korištena tematska latentna analiza (Braun i Clarke, 2006), a što će detaljnije biti opisano u poglavlju **5.4. Rezultati kvalitativne analize.**

4. PROVEDBA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u redovnom dječjem vrtiću u gradu Zagrebu uz pisanu suglasnost Markovih roditelja te roditelja ostalih šesnaestero vršnjaka koji su sudjelovali u istraživanju. Samo istraživanje odobreno je od strane ravnateljice dječjeg vrtića te stručnog tima i odgajateljica djece koje su u istraživanje uključene.

U prvoj fazi istraživanja informirani su roditelji sve djece iz ciljane vrtićke skupine i to putem informativnog letka na oglasnoj ploči vrtićke skupine, a u kojem je opisan program i njegovi ciljevi te su roditelji zamoljeni za vlastoručan potpis kao potvrdu suglasnosti o sudjelovanju njihovog djeteta u samom programu. Tekst čitavog letka se nalazi u **Prilogu 2**.

U drugoj fazi istraživanja provedena je inicijalna procjena zavisnih varijabli koje su ranije predstavljene i opisane.

U trećoj fazi provodio se program višeosjetilnog pričanja priče i to kroz deset tjedana.

U završnoj fazi istraživanja provedena je finalna procjena identičnim instrumentom i na identičan način kao i inicijalna procjena.

4.1. Priprema višeosjetilnih priča

Za potrebe ovog istraživanja kreirane su dvije višeosjetilne priče. Svaka je priča kreirana ovisno o Markovim interesima koji su utvrđeni kroz razgovor s njegovim roditeljima te kroz iskustvo rada s dječakom nekoliko puta tjedno unazad jedne godine i pet mjeseci u početku provođenja programa. Pojedina se priča provodila ukupno pet tjedana, nakon čega je uslijedilo provođenje druge priče. Odlučeno je da će se priče mijenjati kako ne bi došlo do zasićenja i kod dječaka, ali i kod vršnjaka. Na taj se način povećao interes vršnjaka koji su zainteresirano očekivali sljedeću priču, ali i pružila mogućnost korištenja ponešto proširene palete osjetilnih sadržaja. Marko koji je u fokusu istraživanja sudjelovao je u svakom pričanju priče, dok su ostala djeca sudjelovala u po najmanje jednom pričanju svake pojedine priče, ukupno najmanje dva puta u toku provođenja programa.

Svaka je kreirana višeosjetilna priča trebala zadovoljavati nekoliko unaprijed postavljenih kriterija, a to su redom:

1. Sadržavati temu koja je zanimljiva, motivirajuća i ranije poznata Marku, ali i vršnjacima.
2. Sadržavati količinu teksta i popratnih osjetilnih sadržaja koji su razumljivi Marku i vršnjacima.
3. Poticati aktivnu uključenost Marka i vršnjaka u kreiranje višeosjetilne priče.
4. Na svakoj kartici teksta se najmanje jednom koristi zamjenica „ja“.
5. Svaka rečenica u kojoj se koristi zamjenica „ja“ mora biti primjenjiva za dječaka i njegove potencijalne komunikacijske interakcije ili motivirati dječaka na korištenje zamjenice „ja“.

Također, priče su kreirane i na temelju nekih općih principa kreiranja višeosjetilnih priča, a koje je sažela organizacija *PAMIS – promoting a more inclusive society* iz Velike Britanije. Organizacija se, između ostalog, aktivno bavi promoviranjem višeosjetilnog pričanja priča te održava edukacije za kreiranje i provođenje istih (<http://pamis.org.uk/>). Principi koji su usvojeni kao važni za provođenje višeosjetilne priče su sljedeći:

1. Prisutan je naslov priče.
2. Priča ima jasan završetak.
3. Kreirati najviše osam stranica teksta koje će biti neutralne boje te uvezene u kartice za čitanje.
4. Kreirati kratke i zaokružene rečenice koje će biti ispisane na karticama za čitanje.
5. Rečenice su direktno povezane s pruženim stimulusima.
6. Pružati jedan stimulus po stranici, a koji može biti povezan s višestrukim osjetilima. (PAMIS, 2010, prema Ten Brug i sur.,2012)

Prva kreirana priča pod nazivom „*Teletabisi kažu ja*“³ provedena je jedanput tjedno kroz 5 tjedana u periodu od 18. travnja pa do 16. svibnja 2017. godine, dakle ukupno pet puta kroz pet tjedana. Kao višeosjetilni sadržaj u priču su, osim tradicionalnih vizualnih i auditivnih podražaja, dodani još i taktilni, proprioceptivni osjet i simulacija puhanja vjetra, pokret (trčanje i poskakivanje) te olfaktorni osjet što je ostvareno izradom konkretnih materijala te demonstracijom uz pozivanje na uključivanje u aktivnost. Kako bi se dostigao cilj

³ Cjelovit tekst priče te pripadajući osjetilni sadržaji se nalaze u **Prilogu 3.**

poučavanja, odnosno usvajanje zamjenice „ja“, navedena se zamjenica u priči pojavljuje ukupno dvanaest puta. Uz to, pripremljen je niz pitanja kao uvod ili završetak pričanja priče, a na koja je očekivani odgovor zamjenica „ja“. Na taj se način značajno povećala frekvencija korištenja zamjenice „ja“ za vrijeme provođenja programa.

Kao uvod u pričanje priče su, primjerice, postavljena pitanja:

1. Tko je spreman za priču?
2. Tko je dobro načulio svoje uši?
3. Tko želi čuti priču?
4. Tko se danas želi dobro zabaviti?

Kao završetak pričanja priče su, primjerice, postavljena pitanja:

1. Tko je uživao u priči?
2. Tko je naučio nešto novo?
3. Tko se želi još malo poigrati u ovoj prostoriji⁴?
4. Tko želi isprobati Dipsijev šešir⁵ ?

U priču su uklopljene rečenice koje su ocijenjene kao korisne za Markove buduće komunikacijske interakcije. Neke od njih su:

1. Ja ću ti pomoći.
2. I ja se želim igrati s vama.
3. Ja se ne želim igrati.
4. Ja sam premalen i sl.

Također uvrštena je jedna rečenica koja se ponavlja ukupno tri puta, a to je „Vrijeme da kažemo ja.“ smjerajući na uvodni dio crtanog filma Teletabisi koji je Marku poznat, blizak i zabavan.

Druga je kreirana priča pod nazivom „*Ja sam mali Pocoyo*“⁶. Priča je ostvarena u razdoblju od 30. svibnja pa do 27. lipnja 2017. godine, dakle kao i prva priča provedena je ukupno pet puta kroz pet tjedana. Naslov priče je odabran prema eholaliji „Ti si mali Pocoyo.“ koja je Marku predstavljala veliko veselje te kod njega izazivala smijeh. Kao višeosjetilni sadržaj u

⁴ Misli se na prostoriju u kojoj se provodio program.

⁵ Jedan od glavnih rekvizita u prvoj priči „Teletabisi kažu ja“.

⁶ Cjelovit tekst priče te pripadajući osjetilni sadržaji se nalaze u **Prilogu 4.**

priču su, osim tradicionalnih vizualnih i auditivnih podražaja, dodani još i taktilni, olfaktorni, gustativni osjet te pokret (trčanje i poskakivanje) što je postignuto konkretnim materijalima i demonstracijom uz pozivanje na sudjelovanje. Kako bi se postigao cilj poučavanja, odnosno usvajanje zamjenice „ja“, navedena se zamjenica u priči pojavljuje ukupno trinaest puta. Kao što je slučaj i s prvom pričom, frekvencija ponavljanja zamjenice „ja“ povećala se postavljanjem niza pitanja kao uvod ili završetak pričanja priče na jednak način kao što je ranije prikazano.

Također, i u drugu priču su uklopljene rečenice koje su ocijenjene kao korisne za dječakove buduće komunikacijske interakcije. Neke od njih su:

1. Ja želim ići na igralište.
2. Mama, ja trebam pomoć.
3. I ja se želim igrati.
4. Ja želim bombon i sl.

U nastavku će se detaljnije opisati tijek svake pojedine priče te način predstavljanja osjetilnih sadržaja u tijeku jednog susreta.

4.1.1. Predviđen tijek višeosjetilne priče „Teletabisi kažu ja“

Ukupno je kreirano sedam kartica teksta. U nastavku će se opisati osjetilni sadržaji i konkretni materijali vezani uz svaku pojedinu karticu teksta. Tekst izgovara provoditeljica programa, a osjetilne sadržaje kreira u interakciji s dječakom i vršnjacima. Svi popratni materijali nalaze se u kutiji smještenoj ispod radnog stola koji se nalazi iza leđa provoditeljice programa. Kartice s tekstem su označene, numerirane i uvezene te se nalaze na tepihu ispred provoditeljice programa. U kurzivu se nalazi originalni tekst kreirane priče, ispod kojega su objašnjeni provedeni postupci u skladu s tekstem. Zamjenica „ja“ je ispisana velikim tiskanim slovima kako bi se u toku pričanja intonativno dodatno naglasila.

1. *Jednoga dana u zemlji Teletabisa, Tinky – Winki, Dipsi, Lala i Po su odlučili reći JA. U tome je trenu iz zemlje izašao zvučnik i rekao: „Vrijeme da kažemo JA! Vrijeme da kažemo JA! Vrijeme da kažemo JA!“.*

Uz prvu karticu teksta, uz auditivni i vizualni, pružen je i taktilni osjet. Za tu je svrhu izrađen zvučnik od kartona i aluminijske folije te obojan prema originalnom zvučniku iz crtanog filma

Teletabisi. Tehnikom ruka u ruci, Marko podiže zvučnik u zrak, a simultano slijedi tekst: „*Vrijeme da kažemo JA! Vrijeme da kažemo JA! Vrijeme da kažemo JA!*“.

2. *Toga je dana puhao strašan vjetar koji je Dipsiju otpuhao šešir. Tinky – Winki je to vidio pa je rekao prijatelju: „JA ću ti pomoći!“.*

Uz drugu karticu teksta se veže auditivni, vizualni, taktilni osjet te pokret i simulacija puhanja vjetra. Nakon dijela teksta „*Toga je dana puhao strašan vjetar...*“ lepezom se kratko imitira vjetar koji se usmjerava prema Marku i vršnjacima. Provoditeljica programa iz kutije uzima šešir te ga stavlja Marku na glavu, dok simultano slijedi ostatak teksta „*...koji je Dipsiju otpuhao šešir.*“ Nakon izgovorenog teksta, lepezom se simulira puhanje vjetra usmjereno prema Marku te mu se na taj način otpuše šešir. Potom slijedi završna rečenica „*Tinky – Winki je to vidio pa je rekao prijatelju: „JA ću ti pomoći!“.*“ nakon čega Marko i vršnjaci potrče za šešikom koji provoditeljica drži u ruci te napravi jedan krug oko tepiha i sjedne. Očekuje se da će na poziv i djeca ponovno sjesti.

3. *U blizini je Lala brala i mirisala cvijeće. Vidjela je prijatelje kako trče za šešikom i rekla im: „I JA se želim igrati s vama.“.*

Uz treću karticu teksta se veže auditivni, vizualni i olfaktorni osjet. Nakon rečenice „*U blizini je Lala brala i mirisala cvijeće.*“, djeca ubiru po jedan cvijet te ga mirišu. Za tu je svrhu od spužve i mahovine izrađen maleni brežuljak te pet cvjetova od papira. Cvjetovi su namirisani mirisom lavande.

4. *Dipsi je pogledao Lalu i tužno rekao: „JA se ne želim igrati. JA samo želim pronaći svoj šešir.“.*

Uz četvrtu karticu teksta se veže tek tradicionalni auditivni osjet.

5. *Lala nije znala da se Tinky- Winki i Dipsi ne igraju. Rekla im je: „JA ću vam pomoći.“ i potrčala za šešikom.*

Uz petu karticu teksta se veže auditivni i vizualni osjet te pokret (trčanje). Predviđeno je da će po izgovaranju čitavog teksta, djeca trčati u krugu prateći izvoditeljicu programa koja nosi šešir nataknut na ruku te podignut visoko u zrak.

6. *U tome je trenu vjetar prestao puhati, a šešir se zaustavio na grani drveta. Dipsi je poskočio da dohvati šešir, ali je bio premalen i nije ga mogao dohvatiti. „JA sam premalen.“, rekao je prijateljima.*

Uz šestu karticu se vežu, osim auditivnih i vizualnih osjeta, i simulacija vjetra koji lagano prestaje i pokret (poskakivanje). Simultano izgovara se dio teksta „U tome je trenu vjetar prestao puhati...“ te lepezom simulira puhanje vjetra. Čim se izgovori dio rečenice, prestaje simulacija puhanja vjetra te se lepeza odlaže i izgovara ostatak rečenice „...a šešir se zaustavio na grani drveta.“ nakon čega se uzima pa stavlja šešir na ruku i podiže se visoko u zrak. Djeca ustaju te nakon dijela teksta „Dipsi je poskočio da dohvati šešir, ali je bio premalen i nije ga mogao dohvatiti.“ ustaju s tepiha te poskakuju kako bi uhvatili šešir. Potom se izgovara „JA sam premalen.“, rekao je prijateljima.“

7. *Prišao mu je Tinky – Winki koji je bio nešto veći i rekao: „JA ću ti dohvatiti šešir, prijatelju!“. Dohvatio je šešir i stavio ga prijatelju na glavu. Tinky- Winki, Dipsi i Lala su se zagrlili, a Dipsi je rekao: „Ja sam baš sretan što imam tako dobre prijatelje... i šešir.“.*

Uz sedmu karticu teksta se uz auditivno i vizualno veže i taktilni i proprioceptivni osjet (zagrljaj s prijateljima). Nakon što je izgovoren dio teksta „Prišao mu je Dipsi koji je bio nešto veći i rekao: „JA ću ti dohvatiti šešir, prijatelju!“. Dohvatio je šešir i stavio ga prijatelju na glavu.“ provoditeljica programa lagano spušta šešir te ga stavlja Marku na glavu. Potom se izgovara ostatak teksta „Tinky- Winki, Dipsi i Lala su se zagrlili, a Dipsi je rekao: „Ja sam baš sretan što imam tako dobre prijatelje... i šešir.“.“ te se djeca u krugu zagrlje.

4.1.2. Predviđen tijek višeosjetilne priče „Ja sam mali Pocoyo“

Identično kao i za prvu priču, kreirano je ukupno sedam kartica teksta. U nastavku će se opisati osjetilni sadržaji i konkretni materijali vezani uz svaku pojedinu karticu teksta. Tekst izgovara izvoditeljica programa, a osjetilne sadržaje kreira u interakciji s Markom i vršnjacima. Većina popratnih materijala nalazi se u kutiji smještenoj ispod radnog stola koja se nalazi iza leđa provoditeljice programa. U ovoj se priči kao materijal koriste i dječakove papučiće u kojima dolazi u prostoriju pa ih izuva čime se, osim spremnosti za provođenje priče, pruža i ugoda jer dječak voli biti bez obuće. Kartice s tekstom su označene, numerirane i uvezene te se nalaze na tepihu ispred provoditeljice programa. U kurzivu se nalazi originalni

tekst kreirane priče, a ispod kojega su objašnjeni provedeni postupci u skladu s tekстом. Zamjenica „ja“ je ispisana velikim tiskanim slovima kako bi se u toku pričanja intonativno dodatno naglasila.

1. *Jednoga dana je zazvonio telefon. Maleni je dječak podigao slušalicu i rekao: „JA sam, mali Pocoyo“.*

Uz prvu karticu teksta, vežu se auditivni, vizualni i taktilni osjeti. Za tu je svrhu, u priču uključen telefon kojim se Marko igrao i ranije. U isto vrijeme s tekстом „*Maleni je dječak podigao slušalicu i rekao: „JA sam, mali Pocoyo.“*“, Marko uz podršku podiže slušalicu te je stavlja na uho.

2. *Pocoya je nazvao njegov prijatelj. Pitao ga je želi li ići na igralište. Pocoyo je rekao: „JA želim ići na igralište“ te brzo spustio slušalicu.*

Jednako kao i uz prvu karticu teksta, uz drugu se vežu auditivni, vizualni i taktilni osjet. Predviđeno je kako Marko uz podršku vraća telefonsku slušalicu u njenu prvotnu poziciju nakon čega provoditeljica posprema telefon u kutiju iza sebe.

3. *Pronašao je svoje cipele, ali ih nije mogao obući. Glasno je pozvao svoju mamu i rekao: „Mama, JA trebam pomoć.“*

Uz treću se karticu teksta također vežu auditivni, vizualni i taktilni osjet. Nakon izgovorenog čitavog teksta s treće kartice, Marko uzima u ruke svoje papučice.

4. *„JA ću ti pomoći.“, rekao je tata koji je baš došao s posla. Pitao je maloga Pocoya kamo ide. Pocoyo mu je odgovorio: „JA se idem igrati.“*

Uz četvrtu karticu teksta se veže auditivni, vizualni i taktilni osjet. Marko još uvijek u rukama drži papučice. Simultano s tekстом četvrte kartice, provoditeljica uzima u ruke papučice te ih obuva Marku.

5. *Pocoyo je potrčao prema igralištu. Tamo je vidio svoje prijatelje kako se igraju. Rekao im je: „I ja se želim igrati.“*

Uz petu karticu teksta dodaju se auditivni, vizualni, taktilni osjet i pokret (trčanje). Nakon dijela teksta „*Pocoyo je potrčao prema igralištu.*“, djeca ustaju s tepiha te potrče jedan krug oko tepiha te ostanu stajati. Slijedi ostatak teksta s pete kartice odnosno „*Tamo je vidio svoje prijatelje kako se igraju. Rekao im je: „I ja se želim igrati.“*“ djeca stoje u krugu te im se

dodaje balon kojim se međusobno dodaju. U trenu kada dodaju balon provoditeljici programa, ona ga odlaže u kutiju iza sebe te počinje izgovarati tekst s iduće kartice.

6. *Neko su se vrijeme djeca dodavala balonom, a tada je Pocoyeva mama donijela bombone. Upitala je djecu tko želi bombon, a ona su glasno vikala: „JA, JA, JA, JA, JA želim bombon.“. Pocoyeva mama je podijelila bombone, ali Pocoyo nije dobio niti jedan.*

Uz šestu karticu teksta se dodaju auditivni, vizualni, taktilni osjet. Nakon dijela teksta „*Neko su se vrijeme djeca dodavala balonom, a tada je Pocoyeva mama donijela bombone. Upitala je djecu tko želi bombon, a ona su glasno vikala: „JA, JA, JA, JA, JA želim bombon.“.*“, provoditeljica podijeli svakom vršnjaku po jedan bombon te pročita ostatak teksta.

7. *Tužno je rekao mami: „JA sam želio bombon!“.* Tada je Pocoyev prijatelj uzeo svoj bombon, dao ga prijatelju i rekao: „*Ja ću ti dati svoj!*“ pa su se prijatelji zagrlili.

Uz sedmu karticu teksta se vežu auditivni, vizualni, taktilni, olfaktorni i gustativni osjet. Provoditeljica programa pročita čitav tekst sa sedme kartice teksta, pruži bombon Marku, djeca se zagrele te sjednu na tepih i pojedu bombon.

4.2. Provedba programa

Program je proveden u prostoriji stručnih suradnika – edukacijske rehabilitatorice i logopedice svakog utorka između 9.30 i 10.30. sati. Prostorija je smještena u prizemlju dječjeg vrtića te sadrži radni stol smješten uza zid te tepih u sredini. Za potrebe provođenja programa suvišan je namještaj uklonjen kako bi se djeci omogućilo da sjede na tepihu u sredini prostorije. Osiguravajući prostor za sjedenje na tepihu simulirala se uobičajena situacija pričanja priča u vrtićkoj skupini, a koja je Marku i vršnjacima otprije poznata te je s lakoćom prihvaćaju. Također, sam program višeosjetilnog pričanja priča proveden je u uobičajeno vrijeme pričanja priča osim u posljednja dva susreta kada odgajateljice više nisu pripremale aktivnosti pričanja priča te u jednom slučaju kada je organiziran piknik za djecu u obližnjem parku.

Cjelokupan program počeo je za vrijeme jutarnjih aktivnosti u vrtićkoj skupini kada je po četvero vršnjaka informirano kako će nešto kasnije sudjelovati u pričanju priče. Autorica ovog rada i provoditeljica programa poštovala je ukoliko taj dan neko dijete nije željelo ići ili je željelo sudjelovati u nekoj drugoj aktivnosti što je bio slučaj s dvoje djece u deset tjedana provođenja programa.

Potom, nešto iza deset sati, Marko i vršnjaci zajedno odlaze do prostorije u kojoj se provodi program. Marko uz podršku provoditeljice programa predstavlja priču. Za prvu priču Marko je dovršio naslov priče te nabraja likove koji će se kroz priču spominjati. Za drugu priču Marko predstavlja naslov. Provoditeljica programa dodatno naglašava kako je ovo prostorija u kojoj je važno govoriti „ja“ što djeca usvajaju i prihvaćaju. Nakon predstavljanja naslova priče, postavlja se niz pitanja na koja je očekivani odgovor upravo zamjenica „ja“ nakon čega slijedi središnji dio programa – pričanje višeosjetilne priče. Sama višeosjetilna priča traje otprilike deset minuta, ovisno o grupi vršnjaka i Marku koji svaki puta iznova priči daju novu kvalitetu. Tako su primjerice, postajali određeni osjetilni sadržaji koji su Marku bili izrazito ugodni pa se želio duže vrijeme zadržati na njima što je uvaženo, ali imajući u vidu da se ne naruši tijek same priče. Uz to, u nekim je situacijama iskorištena spontana reakcija Marka ili vršnjaka te uklopljena u pričanje priče. Primjerice, ukoliko je Marko ubrao cvijet te ga počeo vrtjeti u rukama, i vršnjaci su poticani na isto što je pružilo stimulaciju vršaka prstiju, a što originalno nije predviđeno. Također, u jednoj prilici jedan je vršnjak sponatno učinio pokret rukom kao da dodaje loptu što je usvojeno te uklopljeno u provođenje priče i sl. Po završetku priče postavljen je niz pitanja na koji je očekivani odgovor zamjenica „ja“ te su djeca zamoljena da iznesu svoje zadovoljstvo pričanjem priče. Također ostavljeno je vrijeme za slobodnu igru s materijalima za pričanje priče nakon čega se Marko i vršnjaci vraćaju u svoju skupinu i pridružuju uobičajenim aktivnostima.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

U nastavku su prezentirani rezultati istraživanja sukladno postavljenim hipotezama, a koje su opisane u **Poglavlju 2. Ciljevi istraživanja**. Prije predstavljanja pojedinačnih rezultata prikazani su sumarni rezultati istraživanja.

Tablica (1) Prikaz sumarnih rezultata inicijalne i finalne procjene

SVRHA	OSOBA	PODRŠKA	INICIJALNO	FINALNO	
			f	f	
ZAHTIJEVANJE	<i>Vršnjaci</i>	<i>Verbalno modeliranje</i>	0	2	
		<i>Slikovna</i>	0	0	
		<i>Nema podrške</i>	0	7	
	<i>Odgajateljice</i>	<i>Verbalno modeliranje</i>	3	1	
		<i>Slikovna</i>	0	0	
		<i>Nema podrške</i>	0	1	
	<i>Asistentica</i>	<i>Verbalno modeliranje</i>	3	4	
		<i>Slikovna</i>	0	0	
		<i>Nema podrške</i>	0	12	
	UKUPNO ZAHTIJEVANJE			6	27
	ODBIJANJE	Vršnjaci	Verbalno modeliranje	0	1
			Slikovna	0	0
Nema podrške			0	0	
Odgajateljice		Verbalno modeliranje	0	0	
		Slikovna	0	0	
		Nema podrške	0	0	
Asistentica		Verbalno modeliranje	1	3	
		Slikovna	0	0	
		Nema podrške		0	
UKUPNO ODBIJANJE			1	4	

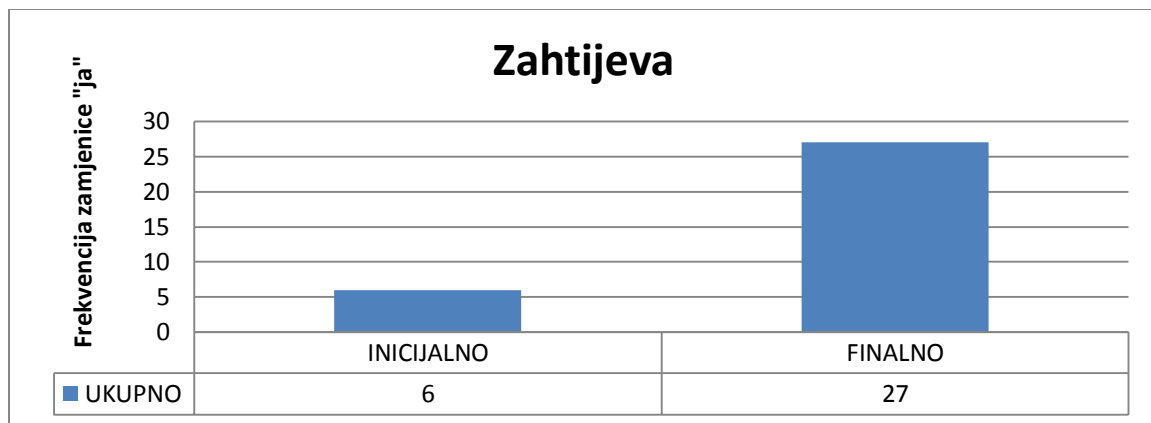
ODGOVARANJE NA PITANJE	Vršnjaci	Verbalno modeliranje	0	0
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	0
	Odgajateljice	Verbalno modeliranje	0	0
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	0
	Asistentica	Verbalno modeliranje	1	3
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	6
UKUPNO ODGOVARANJE NA PITANJE			1	9
PRIČANJE O SEBI	Vršnjaci	Verbalno modeliranje	0	1
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	0
	Odgajateljice	Verbalno modeliranje	0	2
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	0
	Asistentica	Verbalno modeliranje	0	1
		Slikovna	2	2
		Nema podrške	0	0
UKUPNO PRIČANJE O SEBI			2	6
SOCIJALNE IZMJENE	Vršnjaci	Verbalno modeliranje	2	1
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	0
	Odgajateljice	Verbalno modeliranje	0	0
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	0
	Asistentica	Verbalno modeliranje	0	0
		Slikovna	0	0
		Nema podrške	0	0
UKUPNO SOCIJALNE IZMJENE			2	1
UKUPNO			12	47

U *Tablici (1)* mogu se vidjeti svi rezultati inicijalne i finalne procjene s obzirom na pet komunikacijskih svrha (*zahtijevanje, odbijanje, odgovaranje na pitanje, pričanje o sebi, socijalne izmjene*), osobe uobičajeno prisutne u vrtićkoj skupini (*vršnjaci, odgajateljice, asistentica*) te s obzirom na različite razine podrške (*verbalno modeliranje, slikovna, nema podrške*). Također, prikazana je ukupna pojavnost korištenja zamjenice “ja” u toku jednog dana inicijalne odnosno finalne procjene. Tu se vidi porast učestalosti korištenja zamjenice “ja” s inicijalnih 12 na finalnih 47 puta nakon provođenja programa višeosjetilnog pričanja priča. Time se postigao cilj poučavanja – učestalije korištenje zamjenice “ja” kod dječaka s poremećajem iz spektra autizma.

5.1. Korištenje zamjenice „ja“ u različite komunikacijske svrhe

Tablica (2) Prikaz varijabli inicijalne i finalne procjene prilikom korištenja zamjenice „ja“ u svrhu zahtijevanja

ZAHTIJEVA	INICIJALNA PROCJENA	FINALNA PROCJENA
	f	f
Hranu	2	10
Igračku	2	2
Pažnju	0	7
Aktivnost	2	8
UKUPNO	Σi: 6	Σf: 27

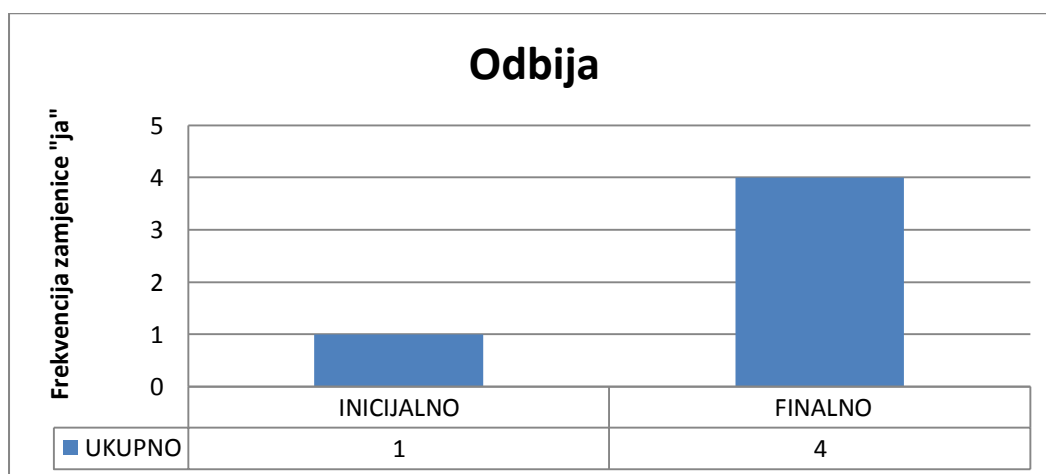

Slika (1) Razlika između ukupne frekvencije inicijalnog i finalnog korištenja zamjenice „ja“ u svrhu zahtijevanja

Iz Tablice (2) te Slike (1) vidljivo je povećanje u ukupnoj frekvenciji korištenja zamjenice „ja“ u svrhu zahtijevanja i to s ukupno šest puta inicijalno na ukupno dvadeset i sedam puta finalno. Također, porast je vidljiv u tri od moguća četiri područja zahtijevanja – *zahtijevanje hrane, pažnje, aktivnosti*, dok je područje *zahtijevanje igračke* ostalo bez promjena. Time se prihvaća *hipoteza (1)*: Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom zahtijevanja hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Tablica (3) Prikaz varijabli inicijalne i finalne procjene prilikom korištenja zamjenice „ja“ u svrhu odbijanja

ODBIJA	INICIJALNA PROCJENA	FINALNA PROCJENA
	f	f
Hranu	0	1
Igračku	0	0
Pažnju	0	0
Aktivnost	1	3
UKUPNO	$\Sigma i: 1$	$\Sigma f: 4$

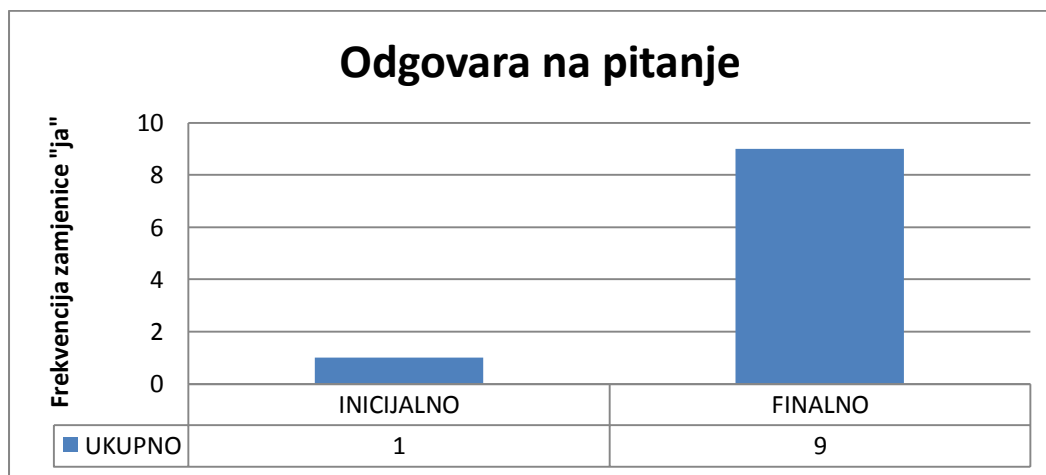

Slika (2) Razlika između ukupne frekvencije inicijalnog i finalnog korištenja zamjenice „ja“ u svrhu odbijanja

Iz *Tablice (3)* kao i iz *Slike (2)* vidljiv je porast u ukupnoj frekvenciji korištenja zamjenice „ja“ u svrhu odbijanja i to s ukupno jednog korištenja inicijalno na četiri korištenja prilikom finalne procjene. Porast u frekvenciji korištenja zamjenice „ja“ dogodio se na dva od moguća četiri pripadajuća područja – *odbijanje aktivnosti* i *odbijanje hrane*. Na preostala dva pripadajuća područja nema promjena čime se prihvaća *hipoteza (2)*: Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom odbijanja hrane, igračke, pažnje ili aktivnosti nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Tablica (4) Prikaz varijabli inicijalne i finalne procjene prilikom korištenja zamjenice „ja“ u svrhu odgovaranja na pitanje

ODGOVARA NA PITANJE	INICIJALNA PROCJENA	FINALNA PROCJENA
	f	f
S ponuđene dvije opcije	1	2
Otvorenog tipa	0	7
UKUPNO	$\Sigma i: 1$	$\Sigma f: 9$

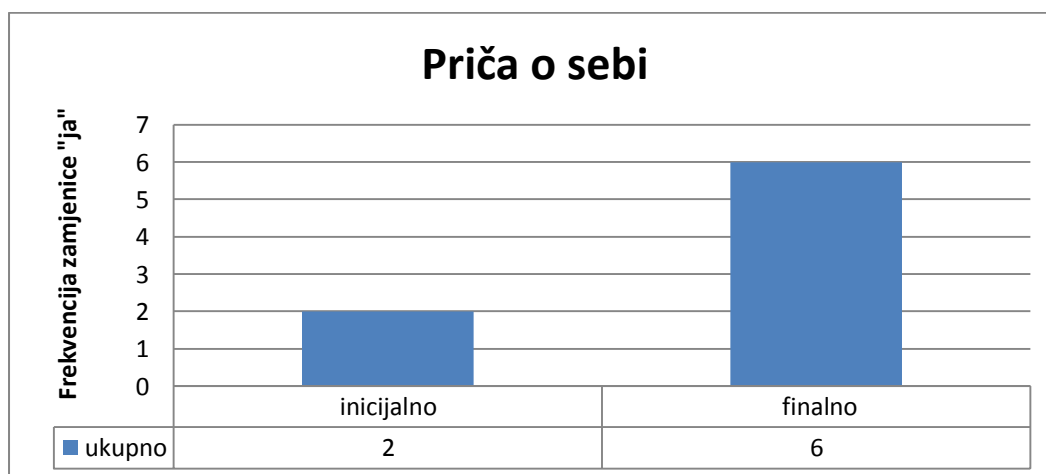

Slika (3) Razlika između ukupne frekvencije inicijalnog i finalnog korištenja zamjenice „ja“ u svrhu odgovaranja na pitanje

Iz *Tablice (4)* kao i *Slike (3)* može se vidjeti porast ukupne frekvencije korištenja zamjenice „ja“ u svrhu odgovaranja na pitanje i to s ukupno jednog korištenja inicijalno na devet korištenja prilikom finalne procjene. Porast frekvencije korištenja zamjenice „ja“ dogodio se u oba pripadajuća područja odgovaranja na pitanje – *s ponuđene dvije opcije te otvorenog tipa*. Time se prihvaća *hipoteza (3)*: Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom odgovaranja na pitanja nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Tablica (5) Prikaz varijabli inicijalne i finalne procjene prilikom korištenja zamjenice „ja“ u svrhu pričanja o sebi

PRIČA O SEBI	INICIJALNA PROCJENA	FINALNA PROCJENA
	f	f
„Ja sam <i>ime</i> .“	1	1
„Ja imam 5 godina“	1	1
Komentira što radi ili gdje se nalazi.	-	4
UKUPNO	Σi: 2	Σf: 6

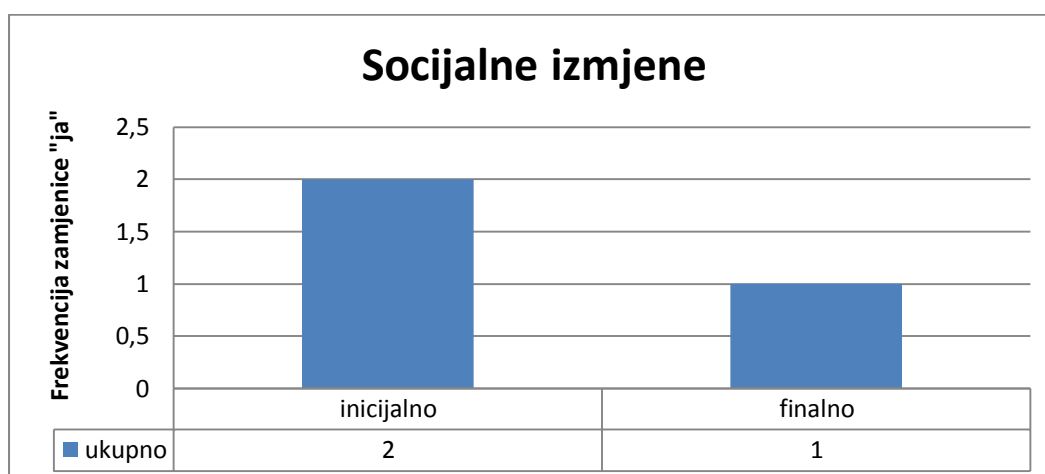

Slika (4) Razlika između ukupne frekvencije inicijalnog i finalnog korištenja zamjenice „ja“ u svrhu pričanja o sebi

Iz *Tablice (5)* jednako kao i *Slike (4)* moguće je vidjeti porast ukupne frekvencije korištenja zamjenice „ja“ s inicijalna dva na finalnih šest puta. Iako dva pripadajuća područja ostaju bez promjene, javilo se jedno novo područje, a to je *komentira što radi ili gdje se nalazi*. Sukladno rezultatima, prihvaća se *hipoteza (4)*: Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ kada priča o sebi nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

Tablica (6) Prikaz varijabli inicijalne i finalne procjene prilikom korištenja zamjenice „ja“ prilikom socijalnih izmjena

SOCIJANE IZMJENE	INICIJALNA PROCJENA	FINALNA PROCJENA
	f	f
Memori.	1	0
Toranj od kockica.	1	0
Slagalice.	-	1
UKUPNO	$\Sigma i: 2$	$\Sigma f: 1$

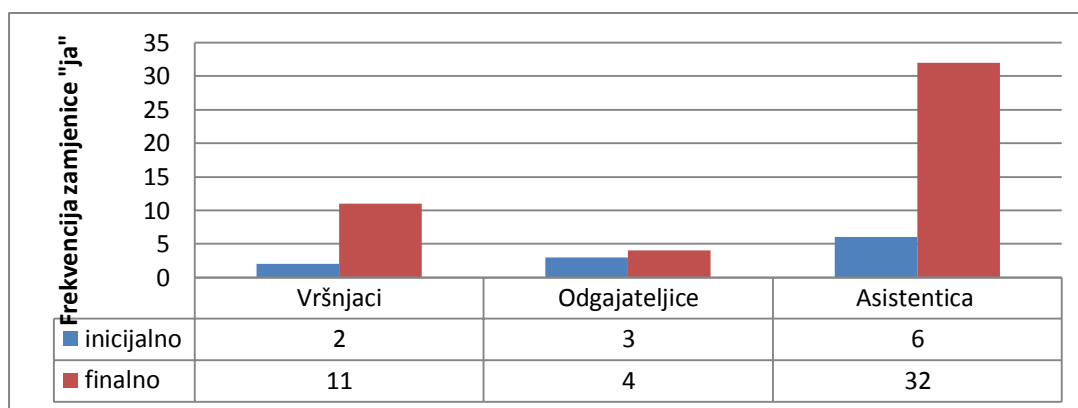
Slika (5) Razlika između ukupne frekvencije inicijalnog i finalnog korištenja zamjenice „ja“ prilikom socijalnih izmjena

Iz *Tablice (6)* kao i *Slike (5)* moguće je vidjeti kako je došlo do smanjenja ukupne frekvencije korištenja zamjenice „ja“ prilikom socijalnih izmjena i to s inicijalna dva korištenja na finalno jedno korištenje. Do smanjenja frekvencije korištenja zamjenice ja prilikom socijalnih izmjena dolazi na dva pripadajuća područja – *memori*, *toranj od kockica*, te se javlja jedno novo područje – *slagalice*. Ovim se rezultatima odbacuje *hipoteza (5)*: Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ prilikom socijalnih izmjena (npr. Marko pa ja) nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

5.2. Korištenje zamjenice „ja“ s različitim osobama

Tablica (7) Prikaz varijabli inicijalne i finalne procjene korištenja zamjenice „ja“ s različitim osobama i u različite komunikacijske svrhe

OSOBA	SVRHA	INICIJALNA PROCJENA	FINALNA PROCJENA
		f	f
Vršnjaci	<i>Zahtijevanje</i>	0	9
	<i>Odbijanje</i>	0	0
	<i>Odgovaranje na pitanje</i>	0	0
	<i>Pričanje o sebi</i>	0	1
	<i>Socijalne izmjene</i>	2	1
<i>Ukupno vršnjaci</i>		2	11
Odgajateljice	<i>Zahtijevanje</i>	3	2
	<i>Odbijanje</i>	0	0
	<i>Odgovaranje na pitanje</i>	0	0
	<i>Pričanje o sebi</i>	0	2
	<i>Socijalne izmjene</i>	0	0
<i>Ukupno odgajateljice</i>		3	4
Asistentica	<i>Zahtijevanje</i>	3	16
	<i>Odbijanje</i>	1	4
	<i>Odgovaranje na pitanje</i>	1	9
	<i>Pričanje o sebi</i>	2	3
	<i>Socijalne izmjene</i>	0	0
<i>Ukupno asistentica</i>		7	32
UKUPNO		12	47

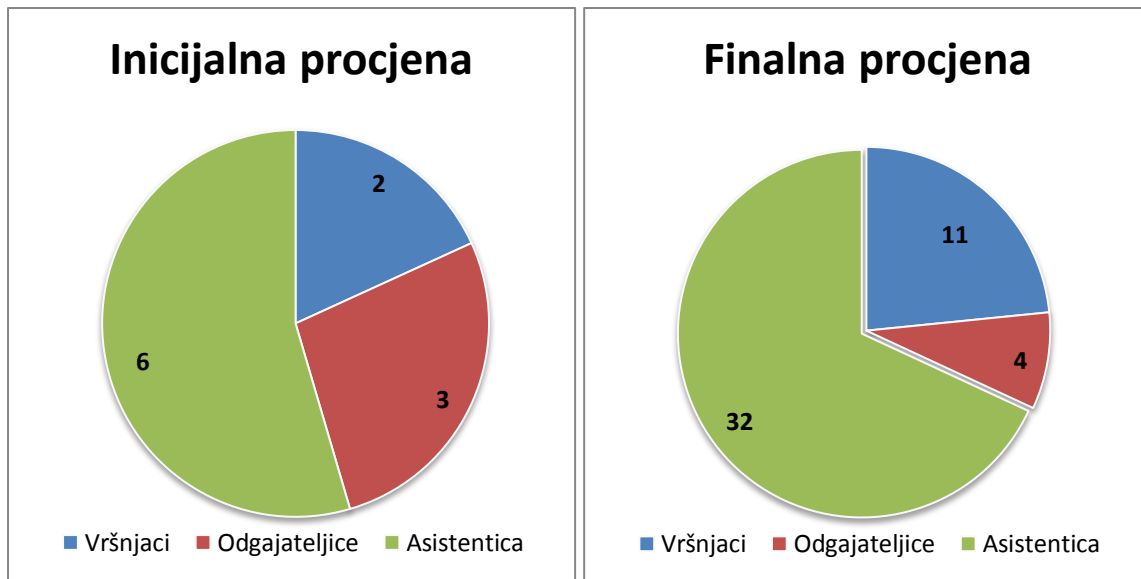
Slika (6) Razlika između ukupne frekvencije inicijalnog i finalnog korištenja zamjenice „ja“ s različitim osobama

Iz *Tablice (7)* te *Slike (6)* može se primijetiti porast u ukupnom korištenju zamjenice „ja“ s vršnjacima, odgajateljicama te asistenticom.

Učestalost korištenja zamjenice „ja“ s vršnjacima porasla je s ukupno dva inicijalno na ukupno jedanaest puta u finalnoj procjeni. Detaljnije, porast u ukupnom korištenju zamjenice „ja“ s vršnjacima očituje se tek u svrhu zahtijevanja, dok se u svrhu socijalnih izmjena on smanjuje s inicijalnih dva puta na tek jedan put prilikom finalne procjene. U odnosu na preostale komunikacijske svrhe promjena nema.

Frekvencija korištenja zamjenice „ja“ s odgajateljicama porasla je s ukupno tri inicijalno na ukupno četiri puta finalno. Promjena se dogodila u odnosu na jednu komunikacijsku svrhu – *pričanje o sebi*. U odnosu na ostale komunikacijske svrhe nema promjena. Ipak, značajno je spomenuti kako je na dan procjene u dječakovoj skupini bila odgajateljica na zamjeni, odnosno nije bila prisutna dječakova matična odgajateljica pa postoji mogućnost da su promijenjeni uvjeti utjecali na rezultate finalne procjene.

Frekvencija korištenja zamjenice „ja“ s asistenticom porasla je s ukupno šest inicijalno na ukupno trideset i dva puta finalno. Porast se dogodio u odnosu na četiri od ukupno pet mogućih komunikacijskih svrha korištenja zamjenice „ja“ – *zahtijevanje, odbijanje, odgovaranje na pitanje i pričanje o sebi*. U odnosu na petu komunikacijsku svrhu – *socijalne izmjene* nema promjena.

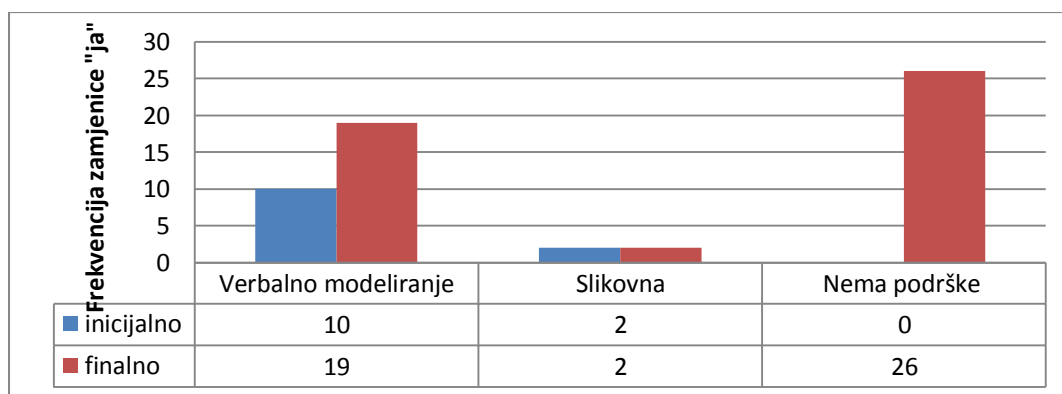
Slika (7) Inicijalna i finalna raspodjela frekvencije korištenja zamjenice „ja“ s različitim osobama

Iako je došlo do porasta frekvencije korištenja zamjenice „ja“ s vršnjacima, odgajateljicama te asistenticom, nije došlo do ujednačene raspodjele rezultata što je vidljivo iz *Slike (7)*. Naime, i dalje je vidljivo kako je najveća frekvencija korištenja zamjenice „ja“ s asistenticom, a uočljivo manja s vršnjacima i odgajateljicama. Sukladno dobivenim rezultatima, odbija se *hipoteza (6)*: Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će koristiti zamjenicu „ja“ s različitim osobama (vršnjaci, odgajateljice, asistentica) nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

5.3. Korištenje zamjenice „ja“ s različitim razinama podrške

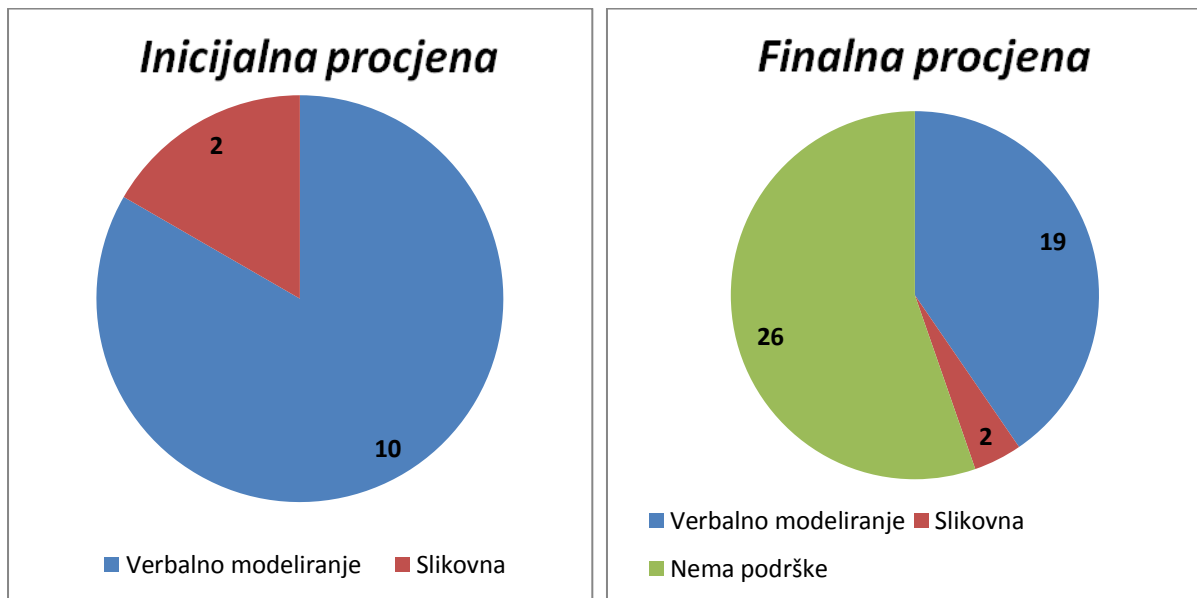
Tablica (8) Prikaz varijabli inicijalne i finalne procjene korištenja zamjenice „ja“ uz različite razine podrške i u različite svrhe

PODRŠKA	SVRHA	INICIJALNA PROCJENA	FINALNA PROCJENA
		f	f
Verbalno modeliranje	Zahtijevanje	6	7
	Odbijanje	1	4
	Odgovaranje na pitanje	1	3
	Pričanje o sebi	0	4
	Socijalne izmjene	2	1
Ukupno verbalno modeliranje		10	19
Slikovna	Zahtijevanje	0	0
	Odbijanje	0	0
	Odgovaranje na pitanje	0	0
	Pričanje o sebi	2	2
	Socijalne izmjene	0	0
Ukupno slikovna		2	2
Bez podrške	Zahtijevanje	0	20
	Odbijanje	0	0
	Odgovaranje na pitanje	0	6
	Pričanje o sebi	0	0
	Socijalne izmjene	0	0
Ukupno bez podrške		0	26
UKUPNO		12	47

Slika (8) Razlika između ukupne frekvencije inicijalnog i finalnog korištenja zamjenice „ja“ uz različite razine podrške

Iz *Tablice (8)* te *Slike (8)* može se uočiti porast u podršci verbalnim modeliranjem i to s inicijalnih devet puta na finalnih dvadeset puta te porast spontanog korištenja zamjenice „ja“ (*nema podrške*) s inicijalnih nula na finalnih dvadeset i tri puta. Nema promjena u korištenju *slikovne podrške*.

Slika (9) Inicijalna i finalna raspodjela frekvencija korištenja zamjenice „ja“ uz različite razine podrške

Kao što je vidljivo na *Slici (9)* prilikom finalne procjene, nešto više od polovice frekvencije korištenja zamjenice „ja“ ili konkretnije 26 puta je spontano čime se prihvaća *hipoteza (7)*: Dječak s poremećajem iz spektra autizma učestalije će spontano koristiti zamjenicu “ja” nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča.

5.4. Rezultati kvalitativne analize

Kvalitativna analiza postupak je putem kojeg sažimanjem i strukturiranjem tekstualnih podataka odgovaramo na ranije postavljena istraživačka pitanja. Konkretnije, korištena je tematska analiza podataka koja se definira kao metoda koja pronalazi, analizira i izvještava o raznim temama koje se pojavljuju u dobivenim podacima odnosno izjavama sudionika istraživanja (Braun i Clarke, 2006). Unutar tematske analize, za ovo istraživanje je odabrana tematska realistična metoda koja govori o iskustvima, značenjima i doživljajima sudionika (Braun i Clarke, 2006). Tematska analiza kreće iz teorijskih postavki prema podacima, odnosno u ovom slučaju, izjavama sudionika. Ovisno o razini na kojoj su prepoznate teme unutar ovog istraživanja, korištena je latentna tematska analiza u kojoj se traže značenja izvan onoga što su nam sudionici ispričali te na taj način pokušavamo razumjeti zašto sudionici misle ili govore na određen način odnosno ispitujuemo što predstavlja mišljenje i stav ispitanika (Braun i Clarke, 2006).

Kvalitativno istraživanje u ovom radu korišteno je kao nadopuna kvantitativnoj obradi podataka te se također koristi i kao oblik evaluacije programa višeosjetilnog pričanja priča što je slično pronađeno i u literaturi (npr. Young i Lambe, 2011). U nastavku se nalazi *Tablica (9)* u kojoj su prikazani rezultati kvalitativne analize podataka.

Tablica (9): Indeksiranje (kodiranje) podataka

Istraživačko pitanje: „Kakva je informiranost odgajateljica o konceptu višeosjetilnog pričanja priča te kako promišljaju o uvođenju programa višeosjetilnog pričanja priča kao metode uključivanja djeteta s poremećajem iz spektra autizma u aktivnost pričanja priča?“			
Tematsko područje: Višeosjetilno pričanje priča.			
Izjave sudionika	Kod prvog reda	Kod drugog reda	Tema
„...mislim da je super, da to djeci jako puno znači jer oni se uče kroz osjet . Znači to je njima nešto zanimljivo, blisko, važno na kraju krajeva . „	Višeosjetilno pričanje priča je metoda koja pospješuje učenje budući da je djeci prirodno da uče kroz sva osjetila .	Doživljaj učenja kroz sva naša osjetila .	DOPRINOSI VIŠEOSJETILNOG PRIČANJA PRIČA Učenje.

<p>„To je jako dobro. Dobro je i za djecu koja nemaju poteškoće. Isto jako dobro. „</p> <p>„Pa prvenstveno na razvoju različitosti spoznaje. Znači kada dođe dijete koje je tako drugačije jako je važno i razvijati empatiju kod druge djece, znači da oni suosjećaju prema njemu i da vide da postoje drugačiji. Da nismo svi isti. Znači to je. A naravno da se nauče prihvaćati i uključivati ga u igru...“</p> <p>„...ja bi voljela priče da budu bogatije na razne načine kroz eto dramatizaciju, od pričanja priča u krugu, pa s neakvim samo motivima priče, slikopriče, ima puno stvari što se može.“</p>	<p>Višeosjetilno pričanje priča omogućuje uključivanje djece s i bez teškoća u razvoju te njihovo ravnopravno sudjelovanje u smisljenoj aktivnosti.</p> <p>Višeosjetilno pričanje priča omogućuje razvoj empatije kod vršnjaka tipičnog razvoja te ih potiče na prihvaćanje i uključivanje u igru s djetetom s poremećajem iz spektra autizma.</p> <p>Želja odgajateljica za obogaćivanjem tradicionalnog pričanja priča kroz najrazličitije načine poput dramatizacije, slikopriče i sl.</p>	<p>Omogućuje uključivanje djece s teškoćama u smislenu aktivnost s vršnjacima te njihovu ravnopravnost.</p> <p>Uključivanje u igru s djetetom s poremećajem iz spektra autizma.</p> <p>Kroz dramatizacije, slikopriče, pričanje u krugu...</p>	<p>DOPRINOSI VIŠEOSJETILNOG PRIČANJA PRIČA Prihvaćanje. Ravnopravnost.</p> <p>DOPRINOSI VIŠEOSJETILNOG PRIČANJA PRIČA Razvoj empatije. Prihvaćanje.</p> <p>NOVI OBLICI PRIČANJA PRIČA Obogaćivanje tradicionalnog pričanja priča.</p>
---	---	---	--

6.8.3. Tablica tematskih područja i interpretacija nalaza kvalitativne analize

U ovome poglavlju su prikazani nalazi istraživanja temeljem kvalitativne tematske analize (Braun, Clarke, 2006), a koji će biti interpretirani prema ključnim temama i pripadajućim podtemama.

U *Tablici (10)* prikazano je tematsko područje *Višeosjetilno pričanje priča* iz perspektive dviju odgajateljica dječaka i vršnjaka koji su uključeni u istraživanje.

Tablica (10) Tematska područja i interpretacija nalaza kvalitativne analize

TEMATSKO PODRUČJE: VIŠEOSJETILNO PRIČANJE PRIČA	
TEME	PODTEME
DOPRINOSI VIŠEOSJETILNOG PRIČANJA PRIČA	UČENJE <ul style="list-style-type: none">• kroz sva naša osjetila PRIHVAĆANJE <ul style="list-style-type: none">• uključivanje djece s teškoćama u smislenu aktivnost s vršnjacima• uključivanje djeteta s PAS u zajedničku igru s vršnjacima RAVNOPRAVNOST <ul style="list-style-type: none">• u sudjelovanju u aktivnosti RAZVOJ EMPATIJE
NOVI OBLICI PRIČANJA PRIČA	OBOGAĆIVANJE TRADICIONALNOG PRIČANJA PRIČA <ul style="list-style-type: none">• dramatizacije• slikopriče• pričanje u krugu

Iz *Tablice (10)* moguće je izdvojiti dvije važne teme koje su proizašle iz intervjua s odgajateljicama. Prije svega to je tema u kojoj odgajateljice ističu **doprinos višeosjetilnog pričanja priča**. Kao doprinose navode *učenje* na razini svih naših osjetila, *prihvatanje* odnosno uključivanje dječaka s poremećajem iz spektra autizma u smislenu aktivnost odnosno igru s vršnjacima, njegovu *ravnopravnost* u sudjelovanju u smisljenoj aktivnosti, te *razvoj empatije* kod dječakovih vršnjaka.

Druga važna tema su **novi oblici pričanja priča** pri čemu odgajateljice smatraju kako bi oni trebali *obogatiti tradicionalno pričanje priča* i to kroz dramatizacije, slikopriče, pričanja u krugu i slične aktivnosti.

Iz navedenih je tema i pripadajućih podtema vidljivo kako su odgajateljice svjesne nekih doprinosa višeosjetilnog pričanja priča na razini vrtićke skupine, a ne samo za pojedinog dječaka. Navode ovu metodu kao potencijalno sredstvo uključivanja djece s teškoćama u redovne dječje vrtiće. Također, pokazuju kreativnost u obogaćivanju tradicionalnog pričanja priča kroz razne tehnike.

7. POVEZIVANJE KLJUČNIH NALAZA ISTRAŽIVANJA

S obzirom na ranije predstavljene rezultate, povezat će se ključni nalazi ovog istraživanja, a sve kako bi se pobliže objasnila metoda višeosjetilnog pričanja priča.

Dobiveni rezultati istraživanja ukazuju na veću frekvenciju korištenja zamjenice „ja“ nakon provedbe programa višeosjetilnog pričanja priča. Neka ranije provedena istraživanja ukazuju na poboljšanje uključenosti sudionika u proces učenja uslijed sudjelovanja u programu višeosjetilnog pričanja priča (Young i Lambe, 2011) te poboljšanje pamćenja uslijed mogućnosti duljeg zadržavanja pažnje sudionika unutar konteksta u kojem se uči (Matos i sur., 2015).

Istraživanjem je uočeno kako je Marko pozitivno reagirao na dijelove priče koji su povezani sa stvarnim iskustvom iz svakodnevnog života (npr. telefoniranje, obuvanje papuča). Slično je pronađeno u istraživanjima koja su uspoređivala višeosjetilne knjige za odrasle i djecu gdje su došli do rezultata da djeca više preferiraju višeosjetilne knjige koje su povezane s aktivnostima svakodnevnog života (Ten Brug i sur., 2012). Uočeno je kako je Marko bio vrlo zainteresiran za sadržaje koji izazivaju okusne senzacije. Na sličan su način uspješno implementirane višeosjetilne priče za vrijeme obroka u školama Velike Britanije (Preece i Yu Zhao, 2015).

Odgajateljice pozitivno ocjenjuju nove metode pričanja priča, ali pritom ne zanemaruju ni tradicionalne načine. Smatraju kako bi nove metode pričanja priča trebale obogaćivati tradicionalne i to kroz slikopriče, pričanja u krugu, dramatizacije i slično. Istraživanja su pokazala kako uvođenjem dramatizacije u priče djeca imaju priliku iskusiti veće razine zadovoljstva pričanjem priča (Papadimitriou i sur., 2013). S druge strane, slikopriče su koristan materijal za razvoj interesa za pisanu riječ, bogaćenje rječnika, usavršavanje vještina prepričavanja te stjecanje znanja o jeziku i tisku. Kod djece predškolskog uzrasta potiču na aktivno čitanje (Mesec i sur, 2015).

Odgajateljice prepoznaju neke pozitivne učinke programa višeosjetilnog pričanja priča. Ističu kako je učenje kroz sva naša osjetila važno za svu djecu. Slično izvještavaju roditelji i učitelji uključeni u kvalitativno istraživanje učinkovitosti programa višeosjetilnog pričanja priča. Oni izvještavaju kako je upravo navedeni program omogućio njihovoj djeci da dostignu ciljeve učenja (Young i Lambe, 2011). Drugi autori ističu kako učenju u višeosjetilnom kontekstu

doprinosi aktivna uključenost djece te njihova mogućnost kontroliranja okoline (Boer i Wikkerman, 2008). Idući doprinos koji odgajateljice ističu jest prihvaćanje djeteta s poremećajem iz spektra autizma o čemu postoji referenca u literaturi. Spominje se kako se višeosjetilnim pričanjem priča može pospješiti razumijevanje stručnjaka o sposobnostima i preferencijama djece s teškoćama u razvoju da bi se potom kreirale svrsishodne aktivnosti (Ten Brug i sur., 2013) u koje će biti prihvaćena i djeca s razvojnim teškoćama. Također, kao doprinos višeosjetilnog pričanja priča navode razvoj empatije od strane vršnjaka. Dokazano je kako upravo stručno vođenje te specifične edukacijske strategije inkluzije djece s poremećajima iz spektra autizma utječu na razvoj njihovih adaptivnih i socijalnih vještina te na senzibilizaciju njihovih vršnjaka (Wolfberg i sur., 2012, prema Vrljičak i sur., 2016).

8. ZAKLJUČAK

Višeosjetilno pričanje priča se pokazalo kao važan alat u poučavanju djece, ali i odraslih osoba s razvojnim teškoćama te može poslužiti kao sredstvo obogaćivanja tradicionalnog pričanja priča u redovnim dječjim vrtićima, ali i drugim odgojno – obrazovnim ustanovama. Tome u prilog govore istraživanja provedena u svijetu, ali i ovim radom predstavljeno istraživanje. Ipak, pritom treba biti oprezan. Naime, ono što se pokazalo korisnim u radu s jednom skupinom ili pojedincem, ne mora biti korisno za drugu skupinu ili pojedinca (Preece i Yu Zhao, 2015) te je stoga važno da provoditelji programa budu kreativni u osmišljavanju i prezentiranju višeosjetilnih priča.

Predstavljeno istraživanje je u svojoj provedbi imalo i neke nedostatke. Prije svega, tu je razmak između provođenja dvije višeosjetilne priče. Smatra se kako bi se učestalijim provođenjem programa (više od jednom tjedno) dodatno pospješili rezultati. Uz to, učinci višeosjetilnog pričanja priča u ovom slučaju se ne mogu promatrati izolirano. Na dječaka je između dvije procjene utjecao niz postupaka roditelja, odgajatelja i asistenata, ali i terapija koje su detaljnije opisane u poglavlju **3.1. Sudionici**. Ne treba zanemariti ni prirodan proces sazrijevanja dječaka što je važno izolirati u budućim istraživanjima. Također, preporuka za buduća istraživanja je uvesti i odgajatelje kao provoditelje programa što bi moguće pospješilo generalizaciju naučenih obrazaca na važne osobe iz vrtićke okoline. Kako bi to bilo moguće, nužno je da se omoguće sustavne edukacije odgajateljica. Uz to, bilo bi korisno ispitati i mogućnosti korištenja višeosjetilne priče u domu djece, a koje bi provodili sami roditelji. Jedno je strano istraživanje pokazalo pozitivne učinke višeosjetilnog pričanja priča na atmosferu unutar obitelji te je postalo važno sredstvo suradnje roditelja i stručnjaka (Kenniskatern, 2008). U budućim bi istraživanjima bilo korisno dodatno ispitati učinak programa višeosjetilnog pričanja priča na vršnjake i njihovu interakciju s djecom s teškoćama. Kao primjeri metoda ovdje bi mogla koristiti sociometrija (Moreno, 1941), ali i druge metode poput anegdotalne opservacije snimaka te opažanja u prirodnim uvjetima. Također, bilo bi zanimljivo prikazati rezultate usvajanja nekog obrazovnog cilja i kod vršnjaka tipičnog razvoja, a sve uslijed programa višeosjetilnog pričanja priča.

Konačno, ovo istraživanje je pokazalo pozitivan primjer učenja dječaka s poremećajem iz spektra autizma kroz višeosjetilne priče u redovnom vrtićkom okruženju te može poslužiti kao polazište budućim istraživanjima.

9. LITERATURA:

1. American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders fifth edition*. American Psychiatric Association. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
2. Boer, N. i Wikkerman, C. (2008) *Multi- sensory storytelling (MSST) makes sense*. MARKANT, Kenniskatern 5 (2008), 8 – 11.
3. Braun, V. i Clarke, V. (2006) *Using thematic analysis in psychology*. Qualitative research in Psychology 3 (2), 77 – 101.
4. Bujas Petković, Z., Frey Škrinjar, J. i sur. (2010) *Poremećaji autističnog spektra, značajke i edukacijsko – rehabilitacijska podrška*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Cepenec, M., Šimleša, S., Stošić, J. (2015) *Rana dijagnostika poremećaja iz autističnog spektra – teorija, istraživanja i praksa*. Klinička psihologija 8 (2), 203 – 224.
6. Cheng, M. (2012). *Longitudinal Changes in Pronoun Reversals in Children with Autism Spectrum Disorder and Typically Developing Children*. Honors Scholar Theses, 227.
7. Di Fuccio R., Ponticorvo M., Ferrara F., Miglino O. (2016) Digital and Multisensory Storytelling: Narration with Smell, Taste and Touch. In: Verbert K., Sharples M., Klobučar T. (eds) Adaptive and Adaptable Learning. EC-TEL 2016. Lecture Notes in Computer Science, vol 9891. Springer, Cham
8. Grove, N. (2013). Storytelling with all our senses. U Fornefeld, B. (10.), *Using Storytelling to Support Children and Adults with Special Needs* (78 – 85). Abingdon: Routledge.
9. Hettiarachchi, S., Ranaweera, M. (2013). „Story Boxes“: *Using a multisensory story approach to develop vocabulary in children experiencing language – learning difficulties*. International journal for cross- disciplinary subjects in education 4 (1), 1076 – 1081.
10. Heyn, P. (2003) *The effect of multisensory exercise program on engagement, behavior, and selected physiological indexes in persons with dementia*. American Journal of Alzheimers Disease and other Dementias 18(4), 247 – 251.
11. Ivić, I., Novak, J., Atanacković, N. I Ašković, M. (2003) *Razvojna mapa*. Zagreb: Prosvjeta.
12. Jančec, M., Šimleša, S., Frey Škrinjar, J (2016) *Poticanje socijalne interakcije putem socijalnih priča u dječaka s poremećajem iz spektra autizma*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 52 (1), 87 -99.

13. Kogan, M. D., Blumberg, S.J., Shieve, L.A., Boyle, C.A., Perrin, J.M., Ghandour, R. M., Singh, G. K., Strickland, B.B., Trevathan, E., van Dyck, P.C. (2009). *Prevalence of parent – reported diagnosis of autism spectrum disorder among children in the US, 2007*. *Pediatrics* 124 (4),
14. Lenox, M.F. (2000). *Storytelling for Young Children in a Multicultural World*. *Early Childhood Education Journal* 28 (2), 97- 103.
15. Matos, A., Rocha, T., Cabral, L., Bessa, M. (2015) *Multi-sensory Storytelling to support learning for people with intellectual disability: an exploratory didactic study*. *Procedia computer science* 67(12-18), 12 – 18.
16. Mesec, I., Grgac, B., Šakadin, T., Kelčec, M., Mahović, M. (2015) *Poticanje čitanja i pisanja u godini pred polazak u školu*. *Dijete vrtić obitelj* 32 (79), 32 – 34.
17. Milevoj Klapčić, M. (2009) *Razvijanje predčitalačkih navika u djece predškolske dobi s osvrtom na radionicu za roditelje održanoj u Dječjem vrtiću „Pjerina Verbanac“ u Labinu*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti, Katedra za bibliotekarsvo.
18. Milles, M.B., A. M. Huberman (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (str. 27 – 34)*. California: SAGE publication inc.
19. Moreno, J.L. (1941) *Foundations of Sociometry: An Introduction*. *Sociometry* 4 (1), 15 – 35.
20. Mrežna stranica: eLjekarna (2017) < <https://www.eljekarna.hr/esprico-suspenzija-30x4ml.html> > Pristupljeno 29. kolovoza 2017.
21. Mrežna stranica: PAMIS Promoting a more inclusive society. < <http://pamis.org.uk/>>. Pristupljeno 13. srpnja 2017.
22. Papadimitriou, E., Kapaniaris, A., Zisiadis, D., Kalogirou, E. (2013) *Digital Storytelling in Kindergarten: An Alternative Tool in Children's Way of Expression*. *Mediterranean Journal of Social Sciences* 4 (11), 389 – 396.
23. Park, K. (2017) *Interactive storytelling*. New York: Speechmark Publishing Ltd.
24. Pearce, D. i Zhao, Y. (2015) *Multi- sensory storytelling: a tool for teaching or an intervention technique?* *British Journal of Special Education* 42(4), 429 – 443.
25. Penne, A., Ten Brug, A., Munde, V., van der Putten, A., Vlaskamp, C., Maes, B. (2012). *Staff Interactive Style During Multisensory Storytelling With Persons With Profound Intellectual And Multiple Disabilities*. *Journal Of Intellectual Disabilities Research* 56 (2), 167 – 178.

26. Stošić, J. (2009) *Primijenjena analiza ponašanja i autizam – vodič kroz terminologiju*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 45 (2), 69 – 80.
27. Ten Brug, A., Van der Putten, A. A. J., Vlaskamp, C. (2013) *Learn And Apply: Using Multi – Sensory Storytelling To Gather Knowledge About Preferences And Abilities Of Children With Profound Intellectual And Multiple Disabilities – Three Case Studies*. Journal of Intellectual Disabilities 17 (4), 339 – 360.
28. Vrljičak, S., Frey Škrinjar, J., Stošić, J. (2016). *Evaluacija tranzicijskog vrtičkog programa za djecu s poremećajem iz spektra autizma*. Logopedija 6 (1), 14 – 23.
29. Wetherby, A.M., Prizant, B.M. (2007). *Diagnosis Of Autism Spectrum Disorders In Young Children*. Lord, C., Risi, S. (2), *Autism Spectrum Disorder (str. 11-30)*. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Company.
30. Yong, H. i Lambe, L. (2011) *Multi- sensory storytelling: For People with Profound and Multiple Learning Disabilities*. PMLD LINK 1 (23), 29 – 31.
31. Zhou, Z., Cheok, A. D., Pan, J. H., Li, Y. (2004). *Magic Story Cube: An interactive Tangible Interface for Storytelling*. ACM SIGCHI International Conference on Advances in computer entertainment technology, 364 -365.

10. PRILOZI

Prilog 1. Lista označavanja – zamjenica „ja“

KORISTI ZAMJENICU „JA“ KADA...	KORISTI ZAMJENICU „JA“ S... <i>(odgajatelj – O, vršnjak – V, asistent –A)</i>	POTREBNA PODRŠKA <i>(verbalno modeliranje – VM, slikovna – S, nema podrške - NP)</i>																																																								
<p style="text-align: center;">ZAHTIJEVA</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="background-color: #f28b82;">Hranu</td><td style="background-color: #f28b82;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #c6e0b4;">Igračku</td><td style="background-color: #c6e0b4;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #a6d8f0;">Pažnju</td><td style="background-color: #a6d8f0;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #f4b084;">Aktivnost</td><td style="background-color: #f4b084;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #d9d9d9;"></td><td style="background-color: #d9d9d9;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #ffff00;"></td><td style="background-color: #ffff00;"></td></tr> <tr><td style="text-align: center;">UKUPNO</td><td></td></tr> </table>	Hranu		Igračku		Pažnju		Aktivnost						UKUPNO		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td style="background-color: #f28b82;">O</td><td style="background-color: #f28b82;">V</td><td style="background-color: #f28b82;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #c6e0b4;">O</td><td style="background-color: #c6e0b4;">V</td><td style="background-color: #c6e0b4;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #a6d8f0;">O</td><td style="background-color: #a6d8f0;">V</td><td style="background-color: #a6d8f0;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #f4b084;">O</td><td style="background-color: #f4b084;">V</td><td style="background-color: #f4b084;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #d9d9d9;">O</td><td style="background-color: #d9d9d9;">V</td><td style="background-color: #d9d9d9;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #ffff00;">O</td><td style="background-color: #ffff00;">V</td><td style="background-color: #ffff00;">A</td></tr> <tr><td colspan="3">UKUPNO: O= V= A=</td></tr> </table>	O	V	A	O	V	A	O	V	A	O	V	A	O	V	A	O	V	A	UKUPNO: O= V= A=			<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td style="background-color: #f28b82;">VM</td><td style="background-color: #f28b82;">S</td><td style="background-color: #f28b82;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #c6e0b4;">VM</td><td style="background-color: #c6e0b4;">S</td><td style="background-color: #c6e0b4;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #a6d8f0;">VM</td><td style="background-color: #a6d8f0;">S</td><td style="background-color: #a6d8f0;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #f4b084;">VM</td><td style="background-color: #f4b084;">S</td><td style="background-color: #f4b084;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #d9d9d9;">VM</td><td style="background-color: #d9d9d9;">S</td><td style="background-color: #d9d9d9;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #ffff00;">VM</td><td style="background-color: #ffff00;">S</td><td style="background-color: #ffff00;">NP</td></tr> <tr><td colspan="3">UKUPNO: VM= S= NP=</td></tr> </table>	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	UKUPNO: VM= S= NP=		
Hranu																																																										
Igračku																																																										
Pažnju																																																										
Aktivnost																																																										
UKUPNO																																																										
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
UKUPNO: O= V= A=																																																										
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
UKUPNO: VM= S= NP=																																																										
<p style="text-align: center;">ODBIJA</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="background-color: #f28b82;">Hranu</td><td style="background-color: #f28b82;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #c6e0b4;">Igračku</td><td style="background-color: #c6e0b4;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #a6d8f0;">Pažnju</td><td style="background-color: #a6d8f0;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #f4b084;">Aktivnost</td><td style="background-color: #f4b084;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #d9d9d9;"></td><td style="background-color: #d9d9d9;"></td></tr> <tr><td style="background-color: #ffff00;"></td><td style="background-color: #ffff00;"></td></tr> <tr><td style="text-align: center;">UKUPNO</td><td></td></tr> </table>	Hranu		Igračku		Pažnju		Aktivnost						UKUPNO		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td style="background-color: #f28b82;">O</td><td style="background-color: #f28b82;">V</td><td style="background-color: #f28b82;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #c6e0b4;">O</td><td style="background-color: #c6e0b4;">V</td><td style="background-color: #c6e0b4;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #a6d8f0;">O</td><td style="background-color: #a6d8f0;">V</td><td style="background-color: #a6d8f0;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #f4b084;">O</td><td style="background-color: #f4b084;">V</td><td style="background-color: #f4b084;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #d9d9d9;">O</td><td style="background-color: #d9d9d9;">V</td><td style="background-color: #d9d9d9;">A</td></tr> <tr><td style="background-color: #ffff00;">O</td><td style="background-color: #ffff00;">V</td><td style="background-color: #ffff00;">A</td></tr> <tr><td colspan="3">UKUPNO: O= V= A=</td></tr> </table>	O	V	A	O	V	A	O	V	A	O	V	A	O	V	A	O	V	A	UKUPNO: O= V= A=			<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td style="background-color: #f28b82;">VM</td><td style="background-color: #f28b82;">S</td><td style="background-color: #f28b82;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #c6e0b4;">VM</td><td style="background-color: #c6e0b4;">S</td><td style="background-color: #c6e0b4;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #a6d8f0;">VM</td><td style="background-color: #a6d8f0;">S</td><td style="background-color: #a6d8f0;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #f4b084;">VM</td><td style="background-color: #f4b084;">S</td><td style="background-color: #f4b084;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #d9d9d9;">VM</td><td style="background-color: #d9d9d9;">S</td><td style="background-color: #d9d9d9;">NP</td></tr> <tr><td style="background-color: #ffff00;">VM</td><td style="background-color: #ffff00;">S</td><td style="background-color: #ffff00;">NP</td></tr> <tr><td colspan="3">UKUPNO: VM= S= NP=</td></tr> </table>	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	VM	S	NP	UKUPNO: VM= S= NP=		
Hranu																																																										
Igračku																																																										
Pažnju																																																										
Aktivnost																																																										
UKUPNO																																																										
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
O	V	A																																																								
UKUPNO: O= V= A=																																																										
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
VM	S	NP																																																								
UKUPNO: VM= S= NP=																																																										

ODGOVARA NA PITANJE							
<i>Tko jede jabuku?</i>		O	V	A	VM	S	NP
<i>Tko ima 4 godine?</i>		O	V	A	VM	S	NP
		O	V	A	VM	S	NP
UKUPNO		UKUPNO: O= V= A=			UKUPNO: VM= S= NP=		
PRIČA O SEBI							
<i>“Ja imam 4 godine.”</i>		O	V	A	VM	S	NP
<i>“Ja sam V.”</i>		O	V	A	VM	S	NP
UKUPNO		UKUPNO: O= V= A=			UKUPNO: VM= S= NP=		
PRILIKOM SOCIJALNIH IZMJENA (npr. “Prvo Marko onda ja.”)							
<i>Memori.</i>		O	V	A	VM	S	NP
<i>Slaganje tornja od kockica.</i>		O	V	A	VM	S	NP
UKUPNO		UKUPNO: O= V= A=			UKUPNO: VM= S= NP=		

Prilog 2. Informativni letak za roditelje

Program višeosjetilnog pričanja priča, diplomski rad

GLAVNI PROVODITELJ PROGRAMA I KONTAKT OSOBA

Tihana Bešenić (studentica diplomskog studija Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu)

ISTRAŽIVAČKI TIM

- ❖ Prof. dr. sc. **Jasmina Frey – Škrinjar** i prof.dr.sc. **Zrinjka Stančić**,
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju
Znanstveno – učilišni kampus Borongaj
10 000 Zagreb, Borongajska cesta 83F
- ❖ **A. B.**, dipl. defektolog

CILJ nam je ispitati mogućnost korištenja višeosjetilnog pričanja priče kao metode rada s djecom vrtićke dobi.

ŠTO ćemo raditi?

Pričat ćemo **dvije priče** koje će biti predstavljene **kroz više osjetila** (dodir, njuh, pokret, sluh, vid).

TKO će sudjelovati?

Svako **dijete čiji roditelji potpišu suglasnost**. U pojedinom pričanju priče sudjeluje najviše petero djece, a pojedino dijete najmanje jednom.

KADA?

Program će se provoditi u jutarnjim satima svakog utorka počevši od **18. travnja** pa sve do **27. lipnja**.

GDJE?

U **prostoru DV Naziv**, objekt *Naziv*.

Vaša djeca neće biti slikana, snimana ni procjenjivana. Imena se neće spominjati. **Sudjelovanje** je u potpunosti **besplatno**. ☺

Ukoliko ste suglasni da se Vaše dijete uključi u program višeosjetilnog pričanja priča, molim Vas da na potpisnoj listi pronađete ime svog djeteta te svojim potpisom potvrdite suglasnost.

Budite slobodni da se javite s bilo kakvim pitanjima. U vrtiću me možete sresti ponedjeljkom i utorkom u vremenu od 9:30 – 12:00 sati.

UNAPRIJED ZAHVALJUJEM NA SURADNJI!

Prilog 3. Tekst višeosjetilne priče *Teletabisi kažu „ja“*

TELETABISI KAŽU „JA“ – višeosjetilna priča

1. Jednoga dana u zemlji Teletabisa, Tinky – Winki, Dipsi, Lala i Po su odlučili reći „JA“. U tome trenu iz zemlje je izašao zvučnik i rekao: „Vrijeme da kažemo JA! Vrijeme da kažemo JA! Vrijeme da kažemo JA!“.

(vizualno, taktilno, slušno)

2. Toga je dana puhao strašan vjetar koji je Dipsiju otpuhao njegov šešir. Tinki Winki je to vidio pa je rekao prijatelju: „JA ću ti pomoći!“.

(puhanje vjetra, vizualno, slušno, pokret → trčanje za šeširom)

3. U blizini je Lala brala i mirisala cvijeće. Vidjela je prijatelje kako trče za šeširom i rekla im: „I JA se želim igrati s vama!“.

(miris, vizualno, slušno)

4. Dipsi je pogledao Lalu i tužno rekao: „JA se ne želim igrati!“ . „JA samo želim pronaći svoj šešir.“, rekao je Dipsi.

(vizualno, taktilno, slušno)

5. Lala nije znala da se Tinky – Winki i Dipsi ne igraju. Rekla im je: „JA ću vam pomoći!“ i potrčala za šeširom.

(pokret, vizualno, slušno)

6. U tom je trenu vjetar prestao puhati, a šešir se zaustavio na grani drveta. Dipsi je poskočio da dohvati šešir, ali bio je premalen pa ga nije mogao dohvatiti. „JA sam premalen!“, rekao je prijateljima.

(puhanje vjetra koje prestaje, vizualno, taktilno – grana sa šešišrom, slušno)

7. Prišao mu je Tinky – Winki koji je bio nešto veći i rekao: „JA ću ti dohvatiti šešir, prijatelju!“. Dohvatio je šešir i stavio ga prijatelju na glavu. Tinky – Winki, Dipsi i Lala su se zagrlili, a Dispi je rekao: „JA sam baš sretan što imam tako dobre prijatelje... i šešir!“

(taktilno – šešir + zagrljaj s prijateljima, vizualno, slušno)

Prilog 4. Tekst višeosjetilne priče *Ja sam mali Pocoyo*

JA SAM MALI POCOYO

1. Jednoga je dana zazvonio telefon. Maleni je dječak podigao slušalicu i rekao: „JA sam, mali Pocoyo!“.

(TAKTILNO, VIZUALNO, SLUŠNO)

2. Pocoya je nazvao njegov prijatelj. Pitao ga je želi li ići na igralište. Pocoyo je rekao: „JA želim ići na igralište.“ te je brzo spustio slušalicu.

(TAKTILNO, VIZUALNO, SLUŠNO)

3. Pronašao je svoje cipele, ali ih nije mogao obuti. Glasno je pozvao svoju mamu i rekao: „Mama, JA trebam pomoć!“.

(TAKTILNO, VIZUALNO, SLUŠNO)

4. „JA ću ti pomoći.“, rekao je tata koji je baš došao s posla. Pitao je malog Pocoya kamo ide. Pocoyo mu je odgovorio: „JA se idem igrati“.

(SLUŠNO)

5. Maleni je Pocoyo potrčao prema igralištu. Tamo je vidio svoje prijatelje kako se igraju. Rekao im je: „I JA se želim igrati.“

(POKRET, SLUŠNO)

6. Neko su vrijeme djeca trčala igralištem, a tada im je Pocoyeva mama donijela bombone. Upitala je djecu tko želi bombon, a ona su glasno vikala: „JA, JA, JA, JA! JA želim bombon“. Pocoyeva mama je podijelila sve bombone, ali Pocoyo nije dobio niti jedan.

(OKUS, OLFAKTORNO, SLUŠNO, VIZUALNO, TAKTILNO)

7. Tužno je rekao mami: „JA sam želio bombon!“. Tada je Pocoyev prijatelj uzeo svoj bombon te ga pružio Pocoyu i rekao: „JA ću ti dati svoj!“ pa su se prijatelji zagrlili.

(VIZUALNO, SLUŠNO, TAKTILNO, OKUS, OLFAKTORNO)

Prilog 5. Bilješke provedbe programa

1. PRIČA – *Teletabisi kažu ja*

1. DATUM: 18.4.

VRIJEME: 10:00 – 10:20

OPIS:

Svakom pojedinom vršnjaku⁷ je ranije kroz jutro najavljeno kako je izabrano za današnje sudjelovanje u pričanju priče. Sva djeca su pristala i željela ići. Desetak minuta prije nego što smo krenuli, djeci je rečeno da polako završavaju svoje aktivnosti (većina ih je crtala, jedan se vršnjak igrao s autićima na tepihu), pospreme stvari koje koriste te stanu pored izlaznih vrata. Poredani su u kolonu na način da je svako iduće dijete držalo prethodno za ramena. Stupajući te se držeći u vlakiću odlazimo do prostorije u prizemlju gdje se priča priča. Prostorija je ranije pripremljena. Stolovi i stolice su stavljeni uza zidove, tepih u sredini je potpuno oslobođen. Djeca⁸ sjedaju na tepih te kratko porazgovaramo o tome kako su proveli praznike. Objašnjavam im se što ćemo danas raditi te koja je njihova uloga u pričanju ove priče. Uz podršku, Marko⁹ pobroji sve Teletabise te odgovara na pitanje: „Kako si?“. Odgovara s: „Dobro“. Marko je u kutu pronašao stolicu na koju je sjeo. Nije želio sjesti na tepih. Vršnjaci formiraju polukrug oko Marka. Kad je priča započela, djeca su se primirila te zainteresirano očekivala priču. Marko mirno sjedi na stolici. U toku pričanja priče posebno je zainteresiran za šešir koji uzima u ruke, vrti, pregledava, smiješi se... Ne želi da mu se šešir otpuše s glave. Kada to ipak uspijemo, krene prema njemu te ga pokušava uloviti. Poput vršnjaka ubere jedan cvijet, ali ga ne pomiriši. Vrti ga u rukama, pregledava. Dozvoljava da ga druga djeca zagrlje. Po završetku priče, svako dijete isproba šešir te nakratko popričamo o priči. Djeci se podijeli po jedan bombon.

2. DATUM: 25.4.17.

VRIJEME: 10:00 – 10:25

OPIS:

Kao i prethodnog tjedna, svakom je djetetu ranije kroz jutro najavljeno kako će danas ići pričati priču. Sva djeca su pristala te se veselila odlasku. Također im je odgovoreno na neka pitanja koja su imali u vezi pričanja priča. Nešto prije odlaska, sva se djeca pridružuju pospremanju sobe, nakon čega staju u kolonu pored izlaznih vratiju. Ovaj put se djeca spontano primaju u parove te tako stižemo do prostorije u kojoj se priča priča. Prostorija je također ranije pripremljena. Ovoga su puta stolice sakrivene iza paravana, a stolovi uza zid. Na početku su djeca zamoljena da sjednu na tepih. Marko odluči skinuti papuče u čemu mu se pridružuju vršnjaci izuzev jedne vršnjakinje. Kada su se smjestili, objasni im se što će se

⁷ Do kraja **Priloga 6.** misli se na Markove vršnjake.

⁸ Do kraja **Priloga 6.** misli se na Marka i vršnjake odnosno svu djecu prisutnu na pojedinom pričanju priče.

⁹ Do kraja **Priloga 6.** misli se na dječaka koji je u fokusu istraživanja.

raditi te koliko se cijeni njihovo sudjelovanje. Potom im se postavlja niz pitanja na koja uglavnom odgovaraju s „ja“ primjerice: „Tko je spreman za priču?“, „Tko je sve razumio?“, „Tko želi isprobati šešir?“. Također im se pokazuju materijali koji će se koristiti. Svako dijete isproba šešir te po želji pregledaju ostale materijale. Na početku priče se djeca umire te pažljivo promatraju što će se dogoditi. Marko mijenja mjesto gdje je sjedio te se približava središtu tepiha, leđima okrenut prema vršnjacima. Vraća ga se na poziciju u kojoj ne ometa vršnjake te tamo ostaje. I dalje je u toku pričanja najviše zainteresiran za šešir, ali ovaj put dopušta da mu ga se otpuše. Također se uvodi da vršnjaci oponašaju vjetar, svi zajedno pušu prema Marku. Marko u tome uživa. Kasnije ustaje i odlazi do zida pa ga se vraća. Pokrete trčanja i poskakivanja ne imitira, ali za vrijeme njihovog izvođenja s vršnjacima stoji u krugu i promatra njihove nožice. U jednom trenu odlazi te isprobava papuče jedne od vršnjakinja. Ubere i pomiriše cvijet. Želi se čvrsto zagrliti s ostalom djecom. Na kraju pričanja, ponovno sjedamo na tepih te kratko popričamo. Djeca obuvaju papuče te se još kratko poigraju šeširom. Zajedno se vraćamo u sobu.

3. DATUM: 2.5.

VRIJEME: 10:00 – 10:25

OPIS:

Prilikom dolaska do prostorije u kojoj se izvodi program, Marko otključava vrata te pali svjetlo dok ostala djece sjede i čekaju na stolicama ispred prostorije. Pitam ih „Tko želi ući?“, a oni odgovaraju: „Ja“ pa ulaze. U prvo vrijeme se pridružuju Marku koji je otišao do ogleдалa gdje je skakutao. Djeca komentiraju sobu. Objašnjavam im čija je te ih pozovem da sjedu na tepih što su i učinili. Marko mi sjedne u krilo. Zajedno predstavimo naslov priče („Teletabisi kažu ja“) te s njim nabrojim sve Teletabise. Na moju zamolbu, Marko otvara ladicu u kojoj se nalaze materijali za pričanje priče. Ugleda šešir te ga stavi na glavu. Vršnjaci su spontano došli do police te provirili u nju. Objašnjavam im da sada ne diramo stvari, ali da će nakon priče moći isprobati i pogledati. Djeca sjednu na mjesto pa započinjem priču. Marko mi i dalje sjedi u krilu. Dozvoljava da mu stavim i otpušem šešir. Želi puhnuti u cijev od zvučnika. U jednom trenutku odlazi iz središta pričanja priče (tepiha) te staje u kut između ulaznih vratiju i zida. Pozovem ga pa se vrati. U trenu kad imitiramo trčanje, stoji na mjestu do trena kad mu ne dam svoju ruku pa zajedno potrčimo u krug. Pozitivno reagira na zagrljaj na kraju priče, smiješi se. Po završetku priče, djeca sjedaju na tepih te im Marko, na moju zamolbu, redom stavlja šešir na glavu. Ponovno postavljam pitanje na koje djeca odgovaraju s „ja“ („Tko želi šešir?“). Na izlasku iz prostorije, Marko ugasi svjetlo te stavi ključ u ključanicu. Zajedno se vraćamo u skupinu.

4. DATUM: 9.5.17.

VRIJEME: 10:00 – 10:30

OPIS AKTIVNOSTI:

Sva djeca su ranije kroz jutro obavještena kako su danas na redu za pričanje priče te su na isto s veseljem pristali. Kada je bilo vrijeme da krenemo, djeca staju u kolonu kod ulaznih vratiju.

Marko ide posljednji držeći se za ramena vršnjaka ispred sebe. Za njega se držim ja. Kada dolazimo ispred prostorije, Marko otključava vrata te pali svjetlo. Djeca su zamoljena da sjednu na tepih što su i učinili. Marko mi spontano sjeda u krilo. Zajedno predstavljamo priču te pobrojimo Teletabise. Vršnjaci su nestrpljivi kada Marko imenuje Teletabise pa mu upadaju u riječ te kažu prije njega. Tu su upozoreni pa Marko ponovno i samostalno pobroji Teletabise. Nakon toga je djeci dodatno pojašnjeno što ćemo danas raditi te kako je važno da u ovoj prostoriji čim više govore „Ja“. Na kraju ih upitam: „Tko želi čuti priču?“, a oni odgovaraju s „Ja“. Uz moje prethodno verbalno modeliranje te postavljanje ispred njega, Marko kaže „Ja“ kao odgovor na ranije pitanje. Započinje priča... Marko je zainteresiran za „zvučnik“ od folije. Želi ga duže vrijeme držati u rukama i promatrati njegov odsjaj. Zamolim ga da mi posudi zvučnik pa nastavljamo priču. I dalje je vrlo zainteresiran za šešir. Teško ga skidamo kada ga jednom stavi na glavu. Podiže pogled te promatra obod šešira. Želi ga vrtjeti u rukama. Ipak uspejemo se držati plana pričanja. Marko ne skakuće, ali lagano potrči držeći se za ruke sa mnom. Također ne miriši, ali ubere cvijeće. Igra se cvijetom, vrti ga u rukama, pokušava skinuti omot s cvijeta, trga latice te ih baca na pod (uobičajeno isto čini u dvorištu s prirodnim cvjetovima). Na kraju priče, Marko stavlja šešir svakom od vršnjaka na glavu (vrlo kratko) te im ga ponovno uzima. Također zaključava vrata na izlasku. Vraćamo se u skupinu.

5. DATUM: 16.5.

VRIJEME: 10:00 – 10:20

OPIS:

Djeca su pozvana da idemo pričati priču na što pristaju. Odlazimo do prostorije. Marko otključava vrata i pali svjetlo. U sobi su ostale neke stvari i papiri za koje je zainteresiran pa se malo poigra njima. Na kraju sjeda za maleni stolić u sredini sobe. Ne želi sjesti na tepih kao i vršnjaci. Započinjemo priču, pročitamo dva odlomka nakon čega nam jedna osoba ulazi u sobu te prekida priču. Nakon odlaska osobe iz sobe, priču pričamo ispočetka. Marko je i dalje zainteresiran za šešir, želi se igrati njime. Smije se na puhanje vjetra, ali ne dozvoljava da mu se otpuhne šešir s glave. Napokon otpuhujemo šešir za kojim ustaje i odlazi do njega. Podižem ga visoko u zrak glumeći da ga vjetar otpuhuje. Stoji, ali ne poskoči za šeširom. Kratko se kretao za njim, nije potrčao. Na kraju priče mu vraćam šešir te sjeda za stol. Za stolom dobiva polovicu banane (današnja užina), uz verbalno modeliranje kaže: „Ja želim bananu“ te je dobiva. Vraćamo se u sobu.

2. PRIČA – *Ja sam mali Pocoyo*

6. DATUM: 30.5.2017.

VRIJEME: 11:00 – 11:25

OPIS:

Marko otključava vrata prostorije te pali svjetlo dok vršnjaci sjede na stolicama ispred prostorije. Kratko umirim djecu te ona sjednu na tepih u sredini. Jedna vršnjakinja usmjerava Marka da sjedne pored nje. Pokaže mu rukom na tepih (lagano potapša tepih nekoliko puta). Započinjemo priču. U prve dvije kartice teksta se koristi telefon. Marko je posebno zainteresiran za njega. Podiže slušalicu te kaže „Halo“. Vrti brojeve na telefonu. Ne želi ga pustiti. Ipak se nekako dogovorimo da ga pusti te da će ga dobiti na kraju pričanja priče. Sklanjam telefon iza pomične pregrade. Danas je Marko kratko trčao prostorijom u skladu sa zamišljenim tijekom priče. Kada sam uzela posudicu s bombonima te upitala „Tko želi bombon“ Marko poput vršnjaka počinje govoriti „Ja, ja ja!“. Jedna vršnjakinja mu podiže ruke u zrak identično kako su učinili vršnjaci. Na kraju priče djeca se vrata na tepih te pojedu bombone. Mogu se poigrati telefonom. Marko zaključava sobu. Zajedno se vraćamo u skupinu.

7. DATUM: 6.6.2017.

VRIJEME: 9:50 – 10:10

OPIS:

Vršnjaci se vesele te ih više želi ići na pričanje priče. Bez poziva, dva vršnjaka stanu pored vrata te čekaju ostale. Zovu i pitaju kada će se ići pričati priča. Pozovem ostale vršnjake i Marka pa i oni staju pored vrata. Držeći se u parovima, odlazimo do prostorije za pričanje priče. Vršnjaci sjede na stolicama ispred dok Marko otključava vrata i pali svjetlo. Ulazimo u prostoriju, vršnjaci sjedaju na tepih. Marka pozovem pa i on sjeda. Prije početka priče postavljam niz pitanja na koja djeca odgovaraju s „ja“, npr „Tko je sprema za priču?“ ili „Tko je dobro naučulio uši?“... Potičem Marka da i on odgovori na pitanja s „ja“. Odgovara s „ja“ na jedno pitanje uz prethodno verbalno modeliranje. U toku pričanja priče i dalje posebno zainteresiran za telefon koji želi zadržati. Danas ne želi staviti slušalicu na uši. Zainteresirano gleda u svoje papuče koje koristimo kao dio pričanja priče. Ustaje i malo potrči kako slijedi taj dio priče, vršnjaci također potrče. Ja mu ih obuvam budući da je na taj način brže. Za vrijeme podjele bombona, ponovno govori „ja“ uglas s ostalom djecom. Uzima bombon te ga otvara. Zaustavim ga, dovršimo priču, a onda djeca sjednu na tepih i pojedu bombone. Još se malo poigraju telefonom. Na kraju Marko ugasi svjetlo te zatvori vrata. U parovima se vraćaju u skupinu.

8. DATUM: 13.6.17.

VRIJEME: 10:00 – 10:25

OPIS:

Djeca su u toku jutra upitana žele li ići pričati priču. Svi su pristali. Marko se drži za ruku s vršnjacima na putu do prostorije za pričanje priča. Dajem mu ključ te sam otključava vrata i pali svjetlo. Na poziv sjeda na tepih, pored ostale djece („*Marko*, mi smo ovdje!“). Na pitanje „Tko je spreman za priču?“ prvo vršnjaci odgovore s „ja“, a potom kada malo pričekamo i Marko kaže „ja“, bez dodatnog poticaja. Jedan vršnjak utišava ostale, kaže: „Budite tiši da čujemo *Marka*.“. Također na pitanje „Tko je dobro načulio uši?“, Marko odgovara s „ja“ nakon kratkog čekanja. Prvi puta imenuje naslov priče uz moje prethodno verbalno modeliranje: „Ja sam mali Pocoyo“, smije se na riječ Pocoyo. Stavlja slušalicu telefona na uši. Na „posudi mi telefon“ predaje ga u moje ruke. Bez poticaja kaže „ja“ kao odgovor na pitanje „Tko želi bombon?“. Na kraju se djeca malo poigraju, sjede na tepihu. Igraju se telefonom. Vraćamo se u skupinu.

9. DATUM: 20.6.

VRIJEME: 9:40 – 10:00

OPIS AKTIVNOSTI:

Marko i vršnjakinja se drže za ruke prilikom dolaska do prostorije. Ranije se dječak spuštao toboganom i igrao u dvorištu zajedno s njom. Dogovorili smo se da se spuste pa da idemo. Kad se spustio dao je ruku vršnjakinji pa odlazimo do prostorije. Pokazujem mu ključeve: „Pogledaj, što imam.“ pa mi prilazi, uzima ključeve iz ruke i otvara vrata, ulazi u prostoriju i pali svjetlo. Danas za vrijeme pričanja sjedimo za stolom. Marko ponavlja: „Ima dva telefona“ (jedan je na stolu – pravi, a za drugoga zna da je u ladici). Vršnjakinja se prisjeća kako je ova soba u kojoj se puno govori „ja“. Pjevamo pjesmicu i Marko oponaša naše pokrete ruku i govori „ja“ (npr. podižemo ruke u zrak i pjevamo „ja sam spreman/na za pričicu“). Marko se smije. Započinjemo priču. Marko prilikom dijela s bombonina, kaže što je mama donijela (kikiče, ponavlja za vršnjakinjom), a i kad ga pričekamo odgovara na pitanje „Tko želi bombone?“. Odgovara s „ja“. Na kraju priče se zajednički vraćamo na dvorište.

10. DATUM: 27.6.17.

VRIJEME: 9:45 – 10:15

OPIS:

Djeca su ranije kroz jutro obavještena da će sudjelovati u današnjem pričanju priče. Želio je ići veći broj djece od predviđenog. Marko je išao do prostorije za pričanje priče držeći se za ruku s jednim vršnjakom. Danas nije otvorio vrata, samo je sjeo na stolice ispred prostorije. Djeca su ušla. Zajedno smo pomaknuli namještaj te sjeli na tepih. Vršnjaci su kratko (2 min) podijelili što imaju za reći pa smo započeli. Na početku sam ih podsjetila kako je ovo soba u

kojoj se puno govori „ja“ te im postavila niz zabavnih pitanja na koja su odgovorili s „ja“ (npr. „*Tko ima majicu kratkih rukava?*“ ili „*Tko je jučer navečer dobro oprao uši?*“). I Marko je bez podrške odgovorio na svako pitanje, samo ga je bilo potrebno pričekati nekoliko trenutaka. Smjestio se pored mene, a u nekom trenu mi i sjeo u krilo. Započela je priča. Marko je u nekim djelovima nastavio moju priču npr. „Djeca su se...“, a on bi rekao: „igrala“ i sl. Puno je spremnije pustio telefon koji sam koristila. Bilo je potrebno reći: „Posudi mi telefon.“. S ostalom je djecom vikao „ja“ kad sam pitala tko želi bombone, također uz malu odgodu jer se gledao u ogledalo. Po završetku priče smo sjeli na tepih gdje su se djeca još kratko poigrala s telefonom pa smo potom izašli u dvorište.